

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Toimiiko katusovittelu?

Havaintoja Kampin kauppakeskuksen pilotoinnista kohderyhmänä nuoret

Reetta Lepola

Kansalaisjärjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op.)

5/ 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Reetta Lepola	Sivumäärä 54 ja 1 liitesivua
Työn nimi Toimiiko katusovittelu? Havaintoja Kampin kauppakeskuksen pilotoinnista kohdetyhmänä nuoret	
Ohjaava(t) opettaja(t) Reijo Viitanen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Aseman Lapset ry, Samu Herttuainen & Virpi Roponen	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tilaajataho on Aseman Lapset ry ja Walkers-Hubu-bussiprojekti (2011-2013). Opinnäytetyön tavoitteena on osaltaan selvittää toimiiko uusi katusovittelumalli. Merkitys ammattialalle on merkittävä, sillä kyseessä on täysin uudenlaisen toiminnan luominen ja juurruttaminen Suomeen. Tässä opinnäytetyössäni tarkastelen sitä, kuinka perinteisen sovittelun teoriaa ja vahvaa suomalaista sovitteluosaamista voidaan hyödyntää uuden mallin käytännöissä ja toisaalta taas mitä uutta ja innovatiivista katusovittelu voi antaa. Menetelminä käytän osallistuvaa havainnointia ja asiantuntijahaastattelua. Lisäksi esittelen (erillisellä liitteellä) muutamia esimerkkitapauksia, joiden kautta voidaan havainnoida ja tarkastella katusovittelumallia tarkemmin.</p> <p>Katusovittelussa painottuu moniammatillinen yhteistyö ja tekijät edustavatkin eri taustaorganisaatioita. Uusi työmuoto sisältää elementtejä nuoriso, lastensuojelu – ja perhetyöstä, sen toimintamuodot ovat toisaalta ennaltaehkäisevää työtä ja toisaalta korjaavaa työtä, joten kyseessä on mielenkiintoinen, täysin uusi työmuoto. Malli tarjoaa konkreettisia työvälineitä ja menetelmiä nuorisotyöhön puolijulkisessa ja julkisessa tilassa.</p> <p>Katusovittelumallin muita toimintamuotoja ovat jalkautuva työ kauppakeskuksissa ja nuorille suunnattu vertaissovittelukoulutuskokonaisuus. Jalkautuva työ pyrkii tuomaan enemmän turvallisia aikuisia kauppa-keskusympäristöön ja rauhoittamaan oirehtivia nuoria. Jalkautuvassa työssä tutustutaan kauppa-keskuksessa hengaaviin nuoriin – ja ilmiöihin.</p> <p>Vertaissovittelukoulutuksessa nuoret saavat perspektiiviä puolijulkisissa tiloissa toimimiseen ja nuoren itsetunnon kehityksen kannalta tärkeän vertaisuuteen perustuvan ryhmän, jossa voi peilata omaa identiteettiä suhteessa muihin samankaltaisessa tilanteessa oleviin nuoriin. Kurssilla nuoret pätevoityvät vertaissovittelijoiksi. Pyrin rakentamaan yhteyttä vertaissovittelumenetelmän ja nuorisotyön välille; kuinka näitä voisi yhdistellä ja linkittää toisiinsa.</p>	
Asiasanat sovittelu, restoratiivinen oikeus, nuoret, vertaissovittelu	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Reetta Lepola	Number of Pages 54+1
Title Does Street Mediation work? Observations on the pilot project in Kamppi shopping centre aimed at youngsters	
Supervisor(s) Reijo Viitanen	
Subscriber and/or Mentor Aseman Lapset ry / Samu Herttuainen & Virpi Roponen	
Abstract <p>The client of this thesis is Aseman Lapset ry and Walkers-Hubu-bus project (2011-2013) The goal of this thesis is to determine if the newly developed model, called Street Mediation, is a success. This model offers a completely new, potentially significant resource to youthwork in Finland.</p> <p>In my thesis I will be demonstrating how the theory of existing, more traditional mediation and Finnish know-how can be further utilized in this new fast response model and how it can innovate us in return to aspire to be better youth workers. As my methods, I will be using participant observation and professional interviewing. I'll also demonstrate a few example cases so the model can be explained and observed further.</p> <p>Street Mediation emphasizes multiprofessional co-operation and the workers come from various different organizations. This new line of work has elements from youth, child welfare and family work systems, it's forms of activity being both pre-emptive and restorative. The model offers concrete tools and methods to work with youths in both a public and a semi-public forum.</p> <p>Other forms of action are outreaching work in shopping centres and youth-aimed peer mediation. Reach work aims to create a setting where there are more safe adults in shopping centres and to calm distressed youths. Reach work is all about in getting to know the young persons and phenomenons that go on in a shopping centre.</p> <p>Peer mediation offers youngsters a perspective on functioning in a semi-public forum and raising their self-esteem by forming peer groups where they can mirror their identity opposed to others in a similar situation. In a course youngsters learn to become peer mediators. I aim to build a connection between peer mediation and youth work to better combine and interlink them.</p>	
Keywords mediation, restorative justice, youths, peer mediation	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Omat motiivit	6
1.2. Tilajatahon esittely	6
2 SOVITTELU-TOIMINTA	7
2.1 Sovittelun etuja	9
2.2. Restoratiivisen oikeuden teoria	9
3. NUORISOTYÖTÄ PUOLIJULKISESSA TILASSA	11
3.1. Nuorisotyön menetelmät ja tarkoitus	12
3.2 Nuorisotyötä ja vertaissovittelua	14
4. KATUSOVITTELU NORJASSA	16
4.1 Katusovittelumalli Suomessa	16
4.2 Vertaissovittelukoulutuksella vastuuta ja fiksua käytöstä	18
4.3. Jalkautuvan työn lisäarvo	22
4.4 Katusovittelu	24
4.5 Katusovittelun lainsäädäntö	28
5 KATUSOVITTELUN TULEVAISUUS	31
5.1 Katusovittelun haasteet	33
5.2 Katusovittelun eroja verrattuna perinteiseen sovitteluun	34
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	39
LÄHTEET	47
LIITTEET	51

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on tilaustyö Aseman Lapset ry:lle ja tehty osaksi Walkers-Hubu-bussiprojektia (2011–2013), joka on Raha-automaattiyhdistyksen tuella toteutettava kehittämishanke. Tässä opinnäytetyössä tarkastelen uutta katusovittelumallia. Katusovittelun toimintamalli on peräisin Norjasta. Mallilla pyritään puuttumaan alaikäisten tekemään ilkivaltaan Kampin kauppakeskuksen alueella. Katusovittelumallin muita toimintamuotoja ovat jalkautuva työ kauppakeskuksessa sekä nuorille järjestetty koulutuskokonaisuus, jossa he pätevoityvät vertaissovittelijoiksi. Opinnäytetyöni kehittämistavoitteena on selvittää uuden nopean reagoinnin, katusovittelumallin pilottikokeilua, selvittää osaltaan mallin toimivuutta ja toimintaa Kampin Kauppakeskuksen toimintaympäristössä, jossa nuoret kokoontuvat runsaslukuisina päivittäin. Kehittämistavoitteeni ydintä on, että mitä uutta voidaan saavuttaa mallilla ja kuinka siinä toisaalta voidaan hyödyntää Suomessa olevaa vahvaa sovitteluosaamista – ja teoriapohjaa perinteisestä sovittelusta, sillä tällaista toimintaa ei vielä ole Suomessa lainkaan. Pohdin, kuinka perinteinen sovittelutoiminta eroaa katusovittelusta. Kehittämistavoitteeseen päästäkseni hyödynnän asiantuntijan tietopohjaa asiantuntijahaastattelun muodossa. Haastattelin asiantuntijahaastatteluna Walkers-Hubu-bussiprojektin projektipäällikkö Heikki Turkkaa, joka siirtyi keväällä 2013 uuden, innovatiivisen hankkeen, Löytävän nuorisotyön hankepäälliköksi. Lisäksi toisena menetelmänä käytin osallistuvaa havainnointia osallistumalla lähinnä jalkautuvaan työhön. Pääsin myös osallistumaan maaliskuussa järjestettyyn katusovittelun koulutukseen, jossa oli Jussi Vesikansa Helsingin sovittelutoimistosta kouluttamassa.

Ensiksi käyn läpi vähän suomalaista sovittelua ja sen taustalla vaikuttavaa restoratiivista oikeutta (korjaava oikeus) ja tämän jälkeen esittelen uutta nopean reagoinnin toimintamallia ja sen työmuotoja, etuja sekä tulevaisuutta. Lisäksi esittelen työssäni katusovittelun esimerkkitapauksia.

Työssäni pyrin yhdistämään katusovittelumallia osaksi nuorisotyön elementtejä, toimintamalleja ja käytänteitä nuorille järjestettävän vertaissovittelukoulutuskokonaisuuden kautta. Lisänsä katusovittelumalliin tuo myös kauppakeskusympäristöön jalkautuva työ, jota esittelen tarkemmin ja pohdin sen tarpeellisuutta ja merkitystä. Ammattialalle opinnäytetyö tarjoaa konkreettisia välineitä ja työmuotoja puolijulkisessa tilassa tehtävään nuorisotyöhön. Katusovittelumalli kokonai-

suudessaan on täysin uusi ja innovatiivinen kokonaisuus, jota kehitetään parhaillaan pilottikokeilusta saatujen kokemusten myötä.

1.1 Omat motiivit

Kiinnostuin tietyllä tavalla ensimmäistä kertaa marginaalisten ja haastavien, sosiaalista vahvistamista tarvitsevien kohderyhmien kanssa työskentelystä osallistamisen ja yhteistoiminnan orientaatioissa keväällä 2012 huomattessani, että palvelutarjonnassamme on verrattain vähän kyseiselle ryhmälle kohdennettua toimintaa ja työmuotoja. Tämä oli ensimmäinen kytkös ajatukseen, josta koko idea lähti etenemään syksyllä 2012 kun minulle tarjoutui mahdollisuus osallistua Aseman Lapset ry:n katusovittelutoiminnan kehittämiseen. Lisäksi sosiaalisen vahvistamisen käytäntöjä kehittävä projekti (20 opintopistettä) liittyi läheisesti omaan opinnäytetyöhöni ja katusovittelumallin kehittämiseen ja mallintamiseen. Opintojen aikana minulle ei ollut kertynyt kokemusta järjestöalan työtehtävistä, joten myös siltä kantilta ajatellen Aseman Lapset ry oli perusteltu ja kannatettava vaihtoehto hiukan laajemman kokonaisuuden muodossa.

Oma mielenkiintoni juuri katusovittelua kohtaan lähti siitä kun Walkes-Hububussi vieraili kampuksellamme Nurmijärvellä esittelemässä toimintamuotojaan. Meille kerrottiin katusovittelun toimintamallista, josta kiinnostuin välittömästi. Lisäksi minua kiinnosti mahdollisuus olla mukana luomassa täysin uutta toimintamuotoa ja osaltaan toiminnassa kiinnosti myös siihen liittyvät haasteet sekä asiakasryhmä, johon myös sosiaalisen vahvistamisen suuntautumisopinnot luontevasti linkittyvät. Haasteita pelkäämättömänä ihmisenä tartuin mahdollisuuteen.

1.2. Tilaajatahon esittely

Aseman Lapset ry on vuonna 1990 perustettu uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton järjestö, jonka perustehtävänä on edistää nuorten tervettä kasvua ja ehkäistä syrjäytymistä, väkivaltaa, rikollisuutta sekä päihteiden ongelmakäyttöä. Aseman Lapset ry pyrkii kehittämään lasten, nuorten, perheiden sekä koko yhteiskunnan hyvinvointia. Päätoimintamuotoja ovat Walkers ja Friends. Walkers-

toiminnassa kohdataan nuoria kaduilla ja kahviloissa. Lisäksi nuoria kohdataan Walkers-Hubu-bussissa, joka toimii liikkuvana Walkers-kahvilana pääkaupunkiseudun lähiöissä ja kaupunkialueilla. Kahvilassa on tarjolla edullisia kahvilapalveluja ilman ostopakkoa sekä mahdollisuus käyttää Ehkäisevä päihdetyö Ehyt ry:n mobiili- ja pelipalveluja. Walkers-toiminnan ydin ovat aikuiset ja koulutetut vapaaehtoistyöntekijät. Walkers- kahviloita on 13 ympäri Suomen. Friends on lapsille ja nuorille suunnattu mielen hyvinvointia tukeva ohjelma, joka perustuu laajoihin tieteellisiin tutkimuksiin ja arviointeihin. Friends-ohjelma on Maailman terveysjärjestö WHO:n (World Health Organization) hyväksymä ohjelma. Hyvien käytäntöjensä ansiosta se on levinnyt ympäri maailmaa. Suomessa Friends-ohjelmankouluttajana ja materiaalin tuottajana toimii Aseman Lapset ry (Aseman Lapset ry 2013).

Tämä opinnäytetyö tehdään osaksi Walkers-Hubu-bussiprojektia (2011–2013), joka on Raha-automaattiyhdistyksen tuella toteutettava kehittämishanke. Hankkeen tarkoituksena on kehittää nopean reagoinnin mallia, jonka avulla pyritään yhteistyössä jo olemassa olevien palvelurakenteiden kanssa vaikuttamaan paikallisesti nuorten aiheuttamiin ilmiöihin. Bussi on kesäisin Helsingin keskustan alueella, muulloin pääkaupunkiseudun lähiöissä toimien aina kolme kuukautta yhdellä alueella (Aseman Lapset ry 2013).

2 SOVITTELUTOIMINTA

Sovittelu on vapaaehtoisuuteen perustuva konfliktinhallintajärjestelmä, jossa puolueeton, ulkopuolinen henkilö eli sovittelija yrittää auttaa riidan osapuolia sovittelumenettelyn kautta löytämään molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun. Sovittelija ei ratkaise asianosaisten ongelmaa heidän puolestaan, vaan pyrkii toimimaan siten, että osapuolet löytäisivät ratkaisun yhdessä. (Brunila 2010,23). Sovittelu perustuu osapuolten tarpeisiin, eikä niinkään heidän lain mukaisiin oikeuksiinsa; konfliktin osapuolet ovat parhaimmat asiantuntijat omassa riidassaan (Brunila 2010, 33.) Suomessa sovittelutoimintaa on ollut vuodesta 1983 lähtien, alkuun Suomen Akatemian tutkimus- ja kehittämishankkeenä (Iivari 2010,13.) Lakisääteiseksi sovittelutoiminta tuli vuonna 2006 (Iivari 2010,15.) Suomessa on siis varmasti monenlaista osaamista ja arvokasta tieto-

taitoa perinteiseen sovittelutoimintaan liittyen. Sovitteluistunnossa käsitellään tekoon liittyviä tunteita, arvoja (arvokeskustelut) sekä mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja tilanteen selvittämiseksi. Dialoginen vuorovaikutus, oppimisen halu ja toisen ihmisen aseman ymmärtäminen eli empatia ovat sovittelun perusta (Gellin 2010,70). Sovittelun keskeinen edellytys on, että jokainen osapuoli tulee kuulluksi ja tämän toteutumisesta sovittelija huolehtii (Brunila 2010,40.) Sovittelu voidaan nimetä ja mieltää myös oppivana oikeutena, koska siinä pyritään muokkaamaan ihmisen ajattelumalleja kohtaamaan konflikteja uudesta näkökulmasta(Brunila 2010,24.) ”Hermost vapautu ja tuli puhdas olo” Alle 15- vuotiaiden rikoksen sovittelun käytännöt ja vaikutukset- Tutkimuksessaan Ossi Eskelinen (2005) tuo esiin, että nykyisellään sovittelussa käytetyt menetelmät eivät sinällään lasten ja nuorten kohdalla toimi. Eskelinen korostaa myös, että nopean ja varhaisen puuttumisen toiminnalle on runsaasti kysyntää. Perinteinen sovittelumenettely on liian hidasvaikutteisista auttaakseen nuoria ennaltaehkäisyyn tähtäävällä vaikutuksella (Eskelinen 2005, 166). Iivari (2007) toteaa, että sovittelun yleistavoitteena on rikollisuutta hillitsevä ja vähentävä vaikutus sekä samalla lisätä yleistä sovinnollisuutta mahdollistavaa ilmapiiriä. Tavoitteena on kehittää etenkin nuorten rikosentekijöiden vastuuntuntoa, helpottaa rikoksen uhrin asemaa tarjoamalla vaihtoehtoja, vapaaehtoisuuteen perustuvaa menettelyä riita- ja rikosasioiden ratkaisemiseksi(Iivari 2007, 19).

Yleisimmät soviteltavat rikokset ovat pahoinpitelyjä ja vahingontekoja (THL 2013.) Iivarin (2010) tekemässä arviointitutkimuksessa eräs hänen haastattelemistaan henkilöistä totesi sovittelun sopivan tilanteisiin, joissa on selkeästi kaksi henkilöä vastakkain (Iivari 2010, 38.) Sovitteluun sopivat erilaiset ihmisten väliset riita-asiat, joissa toinen osapuoli on luonnollinen henkilö, sovitteluun eivät siis sovellu esimerkiksi yritysten tai yhtiöiden väliset kiistat (Iivari 2007, 31.) Kaikkia rikoksia ei voida sovittaa, joko asian luonteen tai osapuolten vuoksi (Iivari 2007, 32.) Sovittelulainsäädännössä säädetään, ettei tapauksia, joissa uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojelun tarve, eli esimerkiksi lapsiin kohdistuvat hyväksikäyttötapaukset, seksuaalirikokset ja pahoinpitelyt ovat syytä ratkaista muulla keinoin kuin sovitellen (Iivari 2007,32.) Lähisuhde – ja perheväkivallan asemasta ja sopivuudesta sovitteluun keskustellaan vilkkaasti. Sovittelulainsäädännössä säädetään, että vain poliisi- ja syyttäjäviranomaisella on oikeus ehdottaa sovittelua tapauksessa, johon liittyy aviopuolisoon,

lapseen, vanhempaan tai muuhun verrattavaan, kohdistunutta väkivaltaa (Iivari 2007, 32–33). Mikäli lähisuhdeväkivallan uhrin itse hakeutuvat sovitteluun, heidät ohjataan hakemaan apua muilta tahoilta, sillä lähisuhdeväkivallan sovittelu vaatii aina poliisi- tai syyttäviviranomaisen aloitetta (Iivari 2007, 31).

Sovitteluun osallistujalta edellytetään myös kykyä itsensä ilmaisuun ja ymmärtää myös vastapuolen näkökulmaa. Tämän vuoksi sovitteluun eivät useinkaan ohjaudu tapaukset, joiden osapuolilla on päihde- tai mielenterveysongelmia, koska heillä ei ole edellytyksiä sovittelun kunnialliseen hoitamiseen (Iivari 2007, 33–34).

2.1 Sovittelun etuja

Sovittelun on todettu ehkäisevän uusintarikollisuutta. Sovittelulla on kasvatuksellinen vaikutus, sillä se tarjoaa vaihtoehtoisia tapoja konfliktien käsittelyyn vuorovaikutuksellisuutensa ansiosta (Larsson 2012, 246). Keskiössä on osapuolten kunnioittava kohtaaminen sekä vuorovaikutus, jonka ansiosta osapuolet pystyvät vaikuttamaan toistensa mielipiteisiin. Etenkin lasten ja nuorten kohdalla sovittelu nähdään tilaisuutena kasvuun ja vastuunottoon (Iivari 2007, 20).

Iivarin (2007) mukaan sovittelun eduiksi voidaan lukea uusintarikollisuuden vähentyminen ja yleisen turvallisuuden tunteen lisääntyminen, asianomistajan saamat korvaukset, asiallisen tiedon lisääntyminen ja pelkojen lieventyminen, asianosaisten tunne-elämään positiivisina heijastuvat muutokset, sekä mahdollisuus henkiseen kasvuun ja vastuun ottamiseen henkilökohtaisesti (Iivari 2007, 19–20). Nuoren vastuuntunto kohentuu hänen ottaessaan vastuuta teoistaan ja kohdatessaan konkreettisesti uhrille aiheuttamansa haitan. Sovittelutilanteessa nuori voi käsitellä ja ratkaista aiheuttamansa mielipahan hyväksyttävillä ja turvallisilla keinoilla, jolloin sovittelulla on opettavainen ja kasvatuksellinen vaikutus. Nuori saa mahdollisuuden hyvittää, korvata ja korjata tekemäänsä vahinkoa. Tällä on myönteinen vaikutus nuoren itsetunnon kohentumisessa (Iivari 2007, 20).

2.2 Restoratiivisen oikeuden teoria

Suomalainen sovittelu perustuu restoratiivisen oikeuden (restorative justice) teoriaan. Tälle termille ei ole suomenkielistä vastinetta, mutta se voidaan ymmärtää korjaavaksi oikeudeksi, johon kaikki osapuolet osallistuvat ja sitoutuvat henkilökohtaisella läsnäolollaan (Poikela 2010,24.) Restoratiivisuus on melko tuore käsite perinteisessä kriminologiassa (Larsson 2012,247.) Restoratiivisuudella tarkoitetaan yksilön oikeutta osallistua oman ongelmansa, ristiriitansa tai konfliktinsa ratkaisuun tavalla, joka antaa uusia voimavaroja ratkaisukeskeisyydellään kun vastaavanlaisia haasteita kohdataan tulevaisuudessa (Poikela 2010,15.) Restoratiivinen ote tuo osallisuuden näkökulmaa sovittelutilanteeseen. Pohjoismaisen sovittelun ”isänä” voidaan pitää norjalaisen Nils Christien ajatusta konflikteista omaisuutena. Christie kirjoitti aiheesta kuuluisan artikkelin vuonna 1977. Artikkelissaan Christie toteaa, että konfliktien omistajuus palautetaan takaisin niille, joiden välillä konflikti on syntynyt. Valtio vain syrjäyttää asianosaiset perinteisessä rikosprosessissa (Kostiainen, Haaste 3/12).

Restoratiivisen oikeuden avulla voidaan myös saada nuori ymmärtämään asiaa paremmin kun siinä on mukana kasvatuksellinen työote, toteaa Turkka (haastattelu 8.4.2013)

Restoratiivinen oikeus tarkoittaa rikoksen määrittelyä, sillä tapahtunut rike mielletään ensisijaisesti ihmisten ja heidän suhteidensa välillä tapahtuneena loukkauksena (Poikela 2010, 60–61). Yksilön ymmärtäessä, ettei hän riko ainoastaan lakeja, vaan myös muita ihmisiä vastaan, on yksilön helpompaa muuttaa omia käyttäytymismallejaan. Oma toimintansa tutkimalla löytyy ymmärrys siihen, kuinka omalla toiminnallaan on vaikuttanut muihin ihmisiin. Tällöin motivaatio välittää muista ihmisistä kasvaa merkityksellisemmäksi kuin jos kyseessä olisi pelkästään lakien noudattaminen (Larsson 2012, 246).

Norjalainen kriminologi Nils Christie ajattelee, että restoraatiolle on sijaa myös hirmutekojen yhteydessä, kuten Norjassa kesällä 2011 tapahtuneessa järkyttävässä tragediassa. Christie toteaa, että Anders Breivikin oikeuskäsittelyssä oli läsnä restoratiivisia elementtejä, jotka näyttäytyivät muun muassa osapuolten tasapuolisella huomioimisella. Ei kuitenkaan ole olemassa rangaistusta, jolla hirmuteot voitaisiin korjata (Haaste 3/2012).

Restoratiivinen oikeus on olennaisen tärkeä yhteiskunnassa, koska se ei keskity vain itse tekoon, vaan kaikkeen siihen, mitä tapahtui, mikä oli vuorovaikutus ja mikä saattoi aiheuttaa teon. Molemmille osapuolille tilanteen käsittely on tarpeen. Tekijän on tärkeää saada kertoa, mitä tapahtui ja miksi, ja uhrin kuulla se. Täytyykin luoda jär-

jestelmiä, joissa sosiaaliset suhteet ja henkilökohtainen vuorovaikutus on sallittua. Ihmiset ovat ihmisiä – meillä on tarve saada selitys ja nähdä toivoa (Haaste 3/2012).

Christie näkee ikävässä tapahtumassa kuitenkin paljon toivoa ja mahdollisuuksia kehittää järjestelmiä ja avata uusia areenoita osallistuvammalle keskustelulle, esimerkiksi oikeuspsykiatrian osalta (Haaste 3/2012).

3. NUORISOTYÖTÄ PUOLIJULKISESSA TILASSA

Aikamme trendinä ja ilmiönä on, että nuoret kokoontuvat viettämään aikaansa ja tapaamaan toisiaan puolijulkisiin tiloihin, kuten kauppakeskuksiin.

Nuorisotyö ei kuitenkaan vielä ole seurannut täysin perässä näihin tiloihin kovinkaan vahvasti ja varsin vähän on vielä konkreettisia välineitä ja menetelmiä tähän puolijulkisessa tilassa toteutettavaan työhön, vaikka ilmiö tiedostetaan ja tunnustetaan alan toimijoiden piirissä jo laajasti. On perusteltua tuoda esiin myös nuorisotyön näkökulmaa katusovittelumalliin ja sen erilaisiin työmuotoihin liittyen. Opinnäytetyössään ”Kasvatusta ja kontrollia: puolijulkisen tilan nuorisotyö tekijöidensä kokemana” Juha Heiskanen (2012) toteaa, ettei perinteisellä nuorisotyöllä voida tavoittaa kaikkia kohderyhmään kuuluvia, eikä etenkin suurinta osaa syrjäytymisuhan alaisista nuorista, joista useat kuluttavat aikaansa kaupungilla hengaten (Heiskanen 2012,52). Heiskanen tuo esiin opinnäytetyössään, että nuorisotyöntekijöiden on perusteltua lähteä pois mukavuusalueeltaan, nuorisotiloilta ja lähteä jalkautumaan sinne, missä nuoret ovat (Heiskanen 2012, 53.) Nuorisotyön ammattilaisten osaamiselle ja menetelmille onkin kova kysyntä muuttuneessa toimintaympäristössä. Kauppakeskuksissa tehtävä nuorisotyö ei kuitenkaan ole täysin uusi innovaatio nuorisotyössä, mutta sitä vielä tehdään käytännön tasolla varsin vähän. Kuopiossa toimiva valtakunnallinen Nuorten Palvelu ry on lähtenyt Opetus- ja kulttuuriministeriön tuella kartoittamaan ja tutkimaan kauppakeskuksissa aikaansa viettävien nuorten asiakkuuskokemuksia ja kokeilemaan sekä virittämään kauppakeskusten ja nuorisualan toimijoiden välillä tehtävää yhteistyötä. Lisäksi he kartoittavat kauppakeskusilmiön ympärillä tehtävää nuorisualan työtä valtakunnallisesti. Pienten kehittämistoimien avulla, kuten nuorten mielipiteiden huomioinnilla, yhteisten

pelisääntöjen luomisella ja vartioiden sekä kaupan alan työntekijöiden yhteiskoulutuksella saavutetaan merkittäviä hyötyjä (Nuorten Palvelu ry 2013). Heiskanen (2012) toteaa, että toivottavasti nuorille osattaisiin jättää myös riittävässä määrin vapaus tilan käyttöön ja oman ajan viettoon. Vaarana saattaa olla, että kauppakeskukset alkavat muistuttaa ennen pitkää liikaa nuorisotiloja, jolloin ne eivät palvele kaikkia asiakasryhmiä tasapuolisesti ja nuoretkin saattavat alkaa vältellä paikkaa liian kontrollin ja nuorisotilamaisuuden vuoksi (Heiskanen 2012, 53–54). Kampin kauppakeskus yhteistyössä Aseman Lapset ry:n, poliisin ennalta estävän toimintalinjan, Helsingin kaupungin Nuorisoasiainkeskuksen ja nuorten kanssa loivat yhteiset säännöt hengailuun Kampin kauppakeskuksessa huhtikuussa 2013 (Aseman Lapset ry, 2013). Nuorten Palvelu ry:n 2.4.2013 julkaisemassa tiedotteessa kerrotaan, että kauppakeskus on monelle nuorelle merkittävä paikka, jossa voi kokea kuuluvansa osaksi yhteiskuntaa (Nuorten Palvelu ry 2013.) Nuorille on tärkeää suoda paikkoja, joissa voi viettää vapaa-aikaa omaehtoisen tekemisen merkeissä, sillä kaikkia ei kiinnosta ohjattu ja aikuisten johdolla toteutettu toiminta. Hille Koskelan mukaan julkisella tilalla voidaan nähdä olevan kolme eri ulottuvuutta, jotka ovat: toisten ihmisten kohtaaminen, oman identiteetin peilaaminen, sekä erilaisuuden kunnioittaminen (Koskela 2009,49.) Uskoakseni juuri nämä ja vahvasti sosiaaliseen kanssakäymiseen ja omaan olemiseen liittyvät syyt tuovat nuoria Kampin keskuksen. Kampissa nuori voi tavata kavereitaan ja nähdä muita ihmisiä, olla keskellä ja osana ihmisvilinää ja tapahtumia. Paikalla on myös vertaisia (samassa tilanteessa olevia nuoria), toisia nuoria ja myös aikuisia, joihin suhteessa nuori voi peilata omaa identiteettiään ja kukaan ei tuomitse tai moralisoi sitä, millainen olet nuorena ja ihmisenä yleensä. Lisäksi erilaisuutta kunnioitetaan, sillä Kampissa on lukuisia erilaisia nuorten ryhmittymiä, jotka ovat sulassa sovussa useimmiten. Kauppakeskukset mielletään myös vaihtoehtona yksin olemiselle, niin ikäihmisten kuin nuortenkin ikäryhmissä (Nuorten Palvelu ry 2013.)

3.1. Nuorisotyön menetelmät ja tarkoitus

Juha Niemisen (2007) tekemän nuorisohistoriaan liittyneen tutkimustyön pohjalta voidaan suomalaisesta nuorisotyöstä erottaa neljä yleisluontoista tehtävää eli

funktiota. Funktion käsitettä on perusteltua käyttää kun sillä tarkoitetaan yksittäisen organisaation tai toimijan tietoisuudesta riippumattomaa nuorisotyön yleistä tehtävää. Nuorisotyön yleiset perustehtävät eli funktiot ovat sosialisatiofunktio, personalisaatiofunktio, kompensatiofunktio ja resursointi - ja allokointifunktio (Nieminen 2007, 23). Sosialisatiofunktioilla tarkoitetaan nuorten liittämistä kulttuurin, yhteiskunnan ja lähiyhteisöjen jäseneksi. Perinteisen käsityksen mukaan sosialisatiossa siirretään arvoja, rooleja, käyttäytymisnormeja ja toimintamalleja uudelle sukupolvelle. Se, mitä sosialisatio kulloinkin tarkoittaa vaihtelee ajan kuluessa (Nieminen 2007, 23). Personalisaatiofunktioilla tarkoitetaan nuoren personalisaatiota eli kasvua omaksi itsekseen. Personalisaation tavoitteena on tuottaa itsenäisiä ja omat tarpeensa tunnistavia yksilöitä (Nieminen 2007, 24). Kompensatiofunktioilla pyritään korjaamaan sosialisatiossa ja personalisaatioprosesseissa ilmenneitä haasteita ja puutteita. Kompensatiofunktion toiminnalle ominaista on, että toiminta kohdistetaan heikoimmassa asemassa oleviin tai erityistä tukea tarvitseviin ryhmiin. Korjaavan työn liittymisestä osaksi nuorisotalaa on ristiriitaisia mielipiteitä, sillä ainakin osa työstä voidaan siirtää jonkin toisen tahon, esimerkiksi sosiaalitoimen, terveystoimen, kriminaalihuollon tai nuorisopsykiatrian toteutettavaksi (Nieminen 2007, 25). Resursointi – ja allokointifunktioilla tarkoitetaan lähinnä nuorisopoliittisia resursseja ja niiden kohdistamista sekä käytävissä oleviin voimavaroihin vaikuttamista (Nieminen 2007, 26.)

Katusovittelussa on esillä kaikki nämä neljä nuorisotyön funktiota. Sosialisatian funktio toteutuu kasvatuksellisella otteella tapahtuvassa sovittelukeskustelussa, jossa keskustellaan esimerkiksi käyttäytymisestä puolijulkisessa tilassa ja käydään arvokeskustelua, vaikkei aina mitään vakavaa olisikaan tapahtunut. Pohdittaessa esimerkiksi millaisiksi kustannukset olisivat voineet nousta, mikäli esimerkiksi palohälytys olisi toteutunut ja sen vuoksi kauppakeskuksen evakuointi jouduttu toteuttamaan. Personalisaatiofunktioilla tuetaan nuoren kasvua omaksi itsekseen ja tämä toteutuu loistokkaasti vertaissovittelijaryhmässä, jossa nuori voi olla vertaistensa seurassa ja sellainen kuin on. Resursointi- ja allokointifunktio toteutuu katusovittelutyössä eri viranomaisten resurssien suuntaamiseen ainakin jossain määrin; poliisin ja lastensuojelun työtaakka helpottuu ja resursseja vapautuu muihin toimintoihin. Näiden tiedostettujen funktioiden lisäksi nuorisotyöstä voidaan erottaa vielä niin sanottu piilofunktio eli kontrollifunktio,

jonka toimintaideologia voi olla tiedostamatonta. Kontrollifunktiolla pyritään kontrolloimaan nuorten käyttäytymistä siten, ettei se aiheuta turhaa hämminkiä esimerkiksi kauppakeskusten kaltaisissa tiloissa. Opinnäytetyössään Juha Heiskanen (2012) tuo ilmi, että puolijulkisessa tilassa voidaan käyttää nuorisotyön menetelmiä jossain määrin, kunhan muistetaan tilan käyttäjien moninaisuus ja erilaiset tarpeet sekä, mikäli kauppakeskukseen tulee liaksi nuorisotilamaisuutta, se usein kääntyy tarkoitustaan vastaan karkottaen nuoria (Heiskanen 2012, 53–54.)

3.2 Nuorisotyötä ja vertaissovittelua

Nuorisotyöllä ei ole vielä käytännössä juurikaan konkreettisia menetelmiä, neuvoja tai ohjeita siihen, mitä nuorisotyö puolijulkisessa tilassa käytännössä tarkoittaa tai mitä sillä ymmärretään. Katusovittelumalli tuo konkreettista toimintaa ja työmuotoja puolijulkisen tilan nuorisotyöhön. Yksi katusovittelumallin näkyvistä työmuodoista on jalkautuva työ. Siinä tuodaan turvallisia aikuisia kauppakeskukseen ja mennään nuorten luo. Heiskanen (2012) toteaa, että jalkautuvan työn tarkoitus on rauhoittaa ympäristöä ja auttaa nuoria palveluiden piiriin tarvittaessa (Heiskanen 2012,17.) Käytännössä katusovittelutiimin työntekijät toteuttavat palveluohjausta jakamalla nuorille flyereita, joilla saa ilmaisen kahvin tai teen Walkers-talosta. Itselle yllätyksenä tuli se, että niin moni nuori ei tiennyt Walkers-talosta mitään, vaikka se sijaitsee Kampin kauppakeskuksen välittömässä läheisyydessä. Saman huomion teki myös Juha Heiskanen (2012) opinnäytetyössään todeten, että eräs syy tilojen käyttämättömyyden taustalla voi olla epätietoisuus (Heiskanen 2012,56.) Taustalla tässä puolijulkisessa tilassa tehtävässä nuorisotyössä on nuorisotyön piilofunktiona nähty kontrollifunktio esillä voimakkain painotuksin, kuten myös Heiskanen (2012) opinnäytetyössään toteaa (Heiskanen 2012,52.) On myös syytä muistaa, että katusovittelumalli on kuitenkin myös paljon muuta ja se toteuttaa useaa nuorisotyön funktiota samanaikaisesti esimerkiksi kontrollifunktiota korostavan jalkautuvan työmuodon ollessa vain ”lisämauste” parhaan mahdollisen lopputuloksen takaamiseksi.

Toinen työmenetelmä, josta nuorisotyö voisi saada paljon irti, ja johon nuorisotyöllä olisi konkreettista vaikutusta ja annettavaa saattaisi olla nuorten vertaissovittelukurssi. Vertaissovittelijakurssilla on tarkoitus saada perspektiiviä julkisissa – ja puolijulkisissa tiloissa toimimiseen ja hengailuun. Tässä kohtaa esiin nousee korostuneesti sosialisatiofunktio, jonka tarkoitus on siirtää vallitsevia arvoja ja normeja, rooleja sekä käyttäytymismalleja osaksi tulevan sukupolven ajattelumalleja. Vertaissovittelukurssi – ja menetelmä antaa nuorille eväitä hallita omia ja muiden konfliktitilanteita paremmin, joka osaltaan on osa personalisaatiofunktioita, koska sillä tuetaan nuorten kasvua omaksi itsekseen. Konfliktien hallitseminen parantaa nuoren itsetuntoa ja vahvistaa elämänhallintaa. Parhaiten personalisaatiofunktio tulee esiin juuri vertaisryhmässä, sillä vertaistensa parissa nuori saa olla turvallisesti oma itsensä kenenkään tuomitsematta. Nuoren kasvuun ja kehitykselle on tärkeää olla jonkun yhteisön jäsenenä ja johonkin yhteisöön kuuluvuuden tunne vahvistaa nuoren itsetuntoa. Lisäksi nuori voi peilata identiteettiään suhteessa muihin ryhmän jäseniin. Vertaisuus mahdollistaa lähtökohdat laadukkaalle personalisaatiolle, sillä ryhmän jäsenenä nuori saa tukea muilta ryhmäläisiltä omaksi itsekseen kasvamiseen ja kehitykseensä. Vertaisryhmä on varmasti monen nuoren voimavara. Vertaisuudesta voi alkaa vuosia kestävä ystävyysuhde, sillä samankaltaiset taustat luovat yhteenkuuluvuutta ja ymmärrystä, mikä on oiva pohja luottamuksellisen suhteen syntymiseen. Nuorisotyössä vertaisuuden näkökulmaa ei hyödynnetä kovinkaan laajasti. Vertaisuus on vielä käytännössä uinuva voimavara, joka nuorisotyössä ei ole vielä laajasti käytössä, vaikka sillä on paljon hyviä ominaisuuksia ja se on erittäin toimiva muoto juuri nuorten kasvuun ja kehitykseen liitettynä. Vertaisuutta hyödynnetään yleisesti paljon kuntoutuksen eri sektoreilla ja osa-alueilla sekä laajasti myös järjestötyön piirissä potilasjärjestöjen toimesta. Sovittelu- ja neuvottelutaidot ovat lähestulkoon kansalaistaitoja, jotka jokaisen kansalaisen tulisi osata ja hyvä vuorovaikutus kantaa pitkälle olipa sitten kyseessä ammattikasvattajan työ ja muussakin elämässä tarjoten paljon välineitä työn tekemiseen ja ylipäätään konfliktien järkevämpään ratkaisuun. Sovittelu- ja neuvottelutaitojen opettaminen nuorille vertaissovittelijakoulutuksen avulla on täten perusteltua ja hyödyllistä, sillä näiden taitojen osaaminen kannattelee varmasti nuorta tulevaisuuden mukanaan tuomissa haasteissa.

4. KATUSOVITTELU NORJASSA

Katusovittelumalli toimii menestyksekkäästi Norjassa, jossa se kuuluu yhtenä osa-alueena valtion pysyvään rikosten ennaltaehkäisy-suunnitelmaan. Katusovittelun taustalla on niin sanottu giraffe-language, joka tarkoittaa väkivallatonta kommunikaation kieltä. Nimi tulee siitä, että kirahvilla on kaikista maalla elävistä eläimistä suurin sydän (YES-magazine 1998). Suomessa ei ole aivan vastaavaa väkivallatonta vuorovaikutteista kieltä, mutta vähän vastaava on meillä käytössä oleva puhejudo. Puhejudon ideana on ammattimaisesti rauhoitella vuorovaikutustaitoja hyödyntäen kiihtynyttä ihmistä (Mielenrauha Oy 2013.) Norjassa katusovittelumalli on käytössä jo seitsemässä kaupungissa ja onnistumisten myötä sen käyttöalue laajenee entisestään. Norjan katusovittelua koordinoi Punainen Risti yhteistyössä paikallisten järjestöjen sekä kunnallisten toimijoiden kanssa. Mallin kehittäminen ja testaus suoritettiin Oslon sovittelutoimiston alaisuudessa. Yksityiset yritykset järjestävät katusovittelun koulutusta työntekijöilleen. Konflikteja voi ilmetä missä tahansa toimintaympäristössä. Tämän vuoksi katusovittelua toteutetaan erilaisissa toimintaympäristöissä, kuten esimerkiksi moskeijoissa kauppakeskuksissa ja nuorisotiloilla. Toiminta on moniammatillista yhteistyötä, joka mahdollistaa verkoston yhteistyöllä ainutlaatuisen mahdollisuuden muutokseen ja sovinnontekoon (Aseman Lapset ry 2012).

Norjassa yli 500 nuorta käy vuosittain läpi katusovittelun. Nuorempia katusovittelun ohjaajia on yli 200, joista suurin osa toimii aktiivisesti jatkuvasti. (Aseman Lapset ry 2012). Aseman Lapset ry:n henkilökuntaa ja muutamia yhteistyökumppaneita tekivät opintomatkan Norjaan syksyllä 2012. Matkan aikana he perehtyivät katusovittelumallin toimintaan Norjassa.

4.1 Katusovittelumalli Suomessa

Katusovittelumalli on Suomessa täysin uusi nopean reagoinnin kehitteillä oleva malli, jota pilotoidaan Kampin kauppakeskuksessa keväällä 2013. Se kuuluu osaksi Aseman Lapset ry:n Walkers-Hubu-bussiprojektia (2011–2013), joka on

Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) tukema kehittämishanke, jolla pyritään yhteistyössä jo olemassa olevien palvelurakenteiden kanssa vaikuttamaan nuorten paikallisesti aiheuttamiin ilmiöihin (Aseman Lapset ry 2013.) Katusovittelulla pyritään puuttumaan alaikäisten tekemiin lieviin asianomistajarikoksiin sekä ilki-valtaan aluksi Kampin kauppakeskuksen alueella, joka on pilottihankkeen toimintaympäristö. Mallista on tarkoitus tehdä valtakunnallinen toimintamalli tulevaisuudessa. Nuorta jututetaan heti tuoreeltaan tapahtumien jälkeen kauppakeskuksessa yhdessä järjestyksenvalvojen kanssa ja tarjotaan mahdollisuutta hoitaa asia katusovittelulla. Osallistuminen katusovitteluun on nuorelle vapaaehtoista. Alaikäisten (jotka ovat pääkohderyhmä) kohdalla edellytetään myös huoltajan osallistumista ja suostumusta sovittelutapaamiseen. Mikäli nuori ei halua osallistua sovitteluun, ei toimi sopimusten mukaan, tai sovittelu keskeytyy, tapaus palautuu normaaliin ”protokollaan”, jolla tarkoitetaan normaalia oikeuskäsittelyä ja poliisiasiaa. Katusovittelumallissa pyritään prosessieconomisuuteen. Tämä tarkoittaa resurssien uudelleenjärjestelyä. Eri toimijoiden työpanos järjestetään siten, että resursseja vapautuu myös muuhun toimintaan. Esimerkiksi poliisia ei tarvita paikalle lainkaan ja lastensuojeluviranomaisten tekemä lastensuojelutarpeen kartoitus voidaan tehdä sovittelutilanteessa. Iivari (2010) tekemän tutkimuksen mukaan poliisit ajattelevat perinteisen sovittelutoiminnan säästävän yhteiskunnan varoja, ei aina tuottavan selkeästi rahallisia säästöjä, mutta syntyvät säästöt ovat luonteeltaan prosessieconomisia ja ne säästävät viranomaisten aikaa (Iivari 2010, 76.)

Huomatessaan nuoren ilkivallan teossa, on järjestyksenvalvonta välittömästi paikalla nuorta jututtamassa. Järjestyksenvalvojat ottavat yhteyttä katusovittelu-tiimin päivystäjiin, jotka saapuvat lähes välittömästi tapahtumapaikalle. Katusovittelun työntekijät tuovat tilanteeseen nuoren kannalta positiivisempaa virettä, sillä he ovat nuorisotyön - ja nuorten kohtaamisen ammattilaisia kun taas järjestyksenvalvojat edustavat turvallisuuspuolen ammattilaisia ja he lähestyvät nuorta tästä näkökulmasta. Nuorta jututetaan tapahtumien kulusta ja henkilötiedot varmistetaan. Perhetyö alkaa siten, että kotiin huoltajille soitetaan nuoren läsnä ollessa ja kerrotaan, mitä nuori on tehnyt ja tiedotetaan sekä keskustellaan katusovittelun mahdollisuudesta. Sovitaan sovittelutapaamisen ajankohta noin viikon päähän. Joskus voidaan teot sovittaa paikankin päällä tuoreeltaan, mutta näin toimitaan lähinnä vain poikkeustapauksissa. Mikäli sovittelut mene-

vät hyvin, ei nuoren tarvitse olla poliisin kanssa tekemisissä lainkaan. Katusovittelussa verrattuna perinteiseen sovitteluun korostuu perhetyö, kasvatuksellinen ja ohjaava työote. Työssä on läsnä myös lastensuojelullinen näkökulma; alakäisen ilkivaltaa tekevän nuoren käyttäytymisen taustalla vaikuttaneet syyt on hyvä tarkastaa ja selvittää, millainen perheen tilanne kokonaisuudessaan on ja tarvitaanko mahdollisesti apua erilaisten tukitoimien muodossa. Katusovittelumallin muita työmuotoja ovat jalkautuva työ kauppakeskuksessa sekä nuorille järjestettävä koulutuskokonaisuus, jonka lopuksi he pätevoityvät vertaissovitteloiksi.

4.2 Vertaissovittelukoulutuksella vastuuta ja fiksua käytöstä

Nieminen (2007) toteaa nuorisotyöllä olevan historiallisesti laaja perinne vapaaehtoistoimintaan ja toimintaan nuorten vertaisryhmissä, mutta näiden rinnalle on noussut ammatillinen nuorisotyöntekijöiden ammattikunta (Nieminen 2007, 30.) Suomessa ei hyödynnetä nuorisotyön piirissä kovinkaan laajasti vertaisuusnäkökulmaa, jos verrataan esimerkiksi kansalaisjärjestötyöhön ja etenkin potilasjärjestöjen toimintaan, joka perustuu täysin vertaisuuden ideologialle sen ollessa keskeisimpiä toimintamuotoja. Koulumaailmassa vertaisuutta on opittu 2000-luvulla hyödyntämään mallikkaasti esimerkiksi koulujen vertaissovitteluna (Verso-hankkeena) tunnetun toimintamallin kautta. Koulujen Verso (vertaissovittelu)-hanketta opinnäytetyössään tutkinut Maija Gellin (2006) määrittelee vertaissovittelun olevan ratkaisukeskeisyyteen perustuva menetelmä, joka tarjoaa vaihtoehtoisen ja vapaaehtoisen tavan ratkaista arkipäiväisiä ristiriitoja. Ratkaisukeskeisyys nojaa ajatukseen, että asiakas itse tietää ratkaisun ongelmaansa, vaikka ei vielä tiedä tietävänsä sitä. Ratkaisukeskeisyydessä ajatukset suunnataan tulevaisuuteen, eikä syiden etsiminen ole tärkeää (Ahola & Hirvihuhta 2000, 14.) Koulusovittelu toimii yläkäsitteenä kaikelle koulussa tapahtuvalle sovittelutoiminnalle ja sen menetelmiä ovat vertaissovittelu ja aikuisjohtoinen sovittelu (Gellin 2009.) Menetelmän tarkoituksena on vähentää toiminnallisia häiriöitä koulutyössä vuorovaikutustaitoja edistämällä (Gellin 2006, 29–30.) Sovittelutilanteissa noudatetaan selkeää kaavaa, jonka avulla sovittelijaoppilaat ja ristiriidan osapuolet päätyvät sopimukseen ja sen toteutumista seurataan (Gellin 2009.) Vertaissovittelutoiminta kouluissa käynnistyi 2001 yhteistyössä Suomen

Punaisen Ristin (SPR) ja Hesari Nuorten Ääni- kampanjan kanssa. Pilottivaiheen jälkeen koulutus siirtyi Suomen Sovitteluforumin ylläpitämäksi vuonna 2006. Raha-automaattiyhdistyksen tuella toimintaa kehitettiin ja laajennettiin entisestään. Vuonna 2009 sovittelukoulutukseen osallistuneita kouluja oli jo 360 ja näistä 320 koulua hyödyntää vertaissovittelumenetelmää aktiivisesti arjessaan. Toiminnalla tavoitetaan noin 80 000 oppilasta huoltajineen (Gellin 2009). Katusovitteluun on haluttu tuoda nuorille vertaisuuden näkökulma tarjoamalla heille koulutuskokonaisuus, jonka päätteeksi he pätevöityvät vertaissovittelijoiksi. Kurssin kesto on 6 kokoontumiskertaa, noin kaksi tuntia kerrallaan. Ensimmäinen kurssi alkoi huhtikuussa 2013. Kurssilla hyödynnetään Aseman Lapset ry:n itse tuottamaa Friends-ohjelmaa, joka opettaa tunnetaitoja lapsille ja nuorille sekä ohjelmaan kuuluvaa materiaalipakettia ja norjalaista käännöskirjallisuutta, joka sisältää runsaasti nimenomaan toiminnallisia harjoitteita nuorille. Samoja harjoitteita on käytetty Norjassa nuorten katusovittelukoulutuksessa. Vertaissovitteluryhmästä nuoret saavat konkreettisia eväitä siihen, kuinka kohdata toinen saman kokenut nuori ja kuinka jatkossa voisi välttää hölmöilyä julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa.

Vertaissovittelijoiden kurssi käynnistyi opinnäytetyön ollessa kesken, joten minun oli mahdollista lisätä esimerkiksi nuorten mielipiteitä ja kokemuksia kurssista tähän opinnäytetyöhön. Ensimmäiseen vertaissovittelijakoulutukseen osallistui viisi nuorta ja kolme ohjaajaa. Tapaamisen alkuun oli herkuteltu ja sen jälkeen tutustuttu vapaamuotoisesti pelien ja leikkien toimiessa hyvinä välineinä ja tunnelmanvapauttajina. Ryhmälle luotiin yhteistoiminnallisesti säännöt. Jokainen nuori kirjoitti lopuksi vielä kurssiin liittyvän, oman henkilökohtaisen tavoitteensa. Näiden pohjalta ohjaajat voivat suunnitella ryhmän sisältöä suuntaantavasti. Vertaissovittelijatapaamisen päättyessä nuorten fiiliksiä ja ajatuksia oli kysely ja jokainen osallistuja oli ollut positiivisella mielellä ryhmästä. Osa oli jopa yllätynyt ryhmän rentoudesta ja osallistavasta luonteesta, eikä ohjaajat ”luennoi”, kuten nuori oli ensialkuun ajatellut.

Vertaisuus voi antaa hyvän esimerkin nuorelle, että tilanteista voi selvitä kunniallisesti ja muutkin nuoret ovat hölmöilleet ja käyneet läpi tämän saman tilanteen ja siihen liittyvät tunteet, jotka ymmärtää parhaiten toinen saman läpikäynyt. Omaan kokemukseeni pohjaten vertaisuuden kokemusta ja voimaa ei pidä

väheksyä missään tilanteessa, koska se on oikeasti merkityksellistä ja varsin toimiva tukimuoto, olipa kyseessä opinnäytetyön tekeminen tai jokin muu arkinen tilanne, lähes aina on vertaistukea saatavilla. Vertaistuki on laajasti käytössä etenkin terveyden- ja sosiaalihuollon kuntoutuspalveluissa. Osaltaan katusovittelun vertaissovittelijakoulutus vastaa nuorisotyön personalisaatiofunktioon, jossa tuetaan nuoren kasvua omaksi itsekseen. Vertaisryhmä tarjoaa nuorelle turvallisen paikan, jossa voi ilmentää vapaasti omaa olemistaan turvallisesti vertaistensa parissa. Vertaisuudessa piilee hurjan suuri voima ja tuki! Nuoren itsetunnon ja terveen kehityksen kannalta on erittäin tärkeää kuulua osaksi jotakin yhteisöä ja tulla kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään ja yhteisön jäsenenä. Ahola & Hirvihuhta (2000) toteavat osan sovittelijoista olevan sellaisia, jotka ajautuvat helposti ristiriitoihin oman käytöksensä vuoksi. Toimissaan sovittelutehtävässä he oppivat paljon asioiden hoidossa tarvittavia ja toisen ihmisen kohtaamiseen liittyviä taitoja (Ahola & Hirvihuhta 2000,18). Ajatuksena tämä on varsin mielenkiintoinen ja nähdäkseni tätä ajatusmallia voisi olla hyvä soveltaa myös katusovittelun vertaissovittelijakoulutuksen osallistujia valittaessa. Ehkäpä tällä tekniikalla vertaissovittelijakoulutukseen valitut ”villikot” tai sosiaalisesti hieman ujommat, tai jopa rajoittuneet henkilöt pääsisivät oikeuksiinsa saadessaan itsekkin kullan arvoista oppimiskokemusta erilaisista tilanteista.

Vertaissovittelijakoulutuksella pyritään pohjimmiltaan toteuttamaan kasvua vastuunottoon, tarjoamaan nuorille keinoja konfliktien ratkaisuun ja hallintaan.

Ahola ja Hirvihuhta (2000) toteavat vastuullisuuden merkityksen olevan sitä, että sen kautta nuori ilmentää oman olemisensa tarkoitusta sekä sisältöä ja samalla syventää suhdettaan osaksi sitä ryhmää, johon lapsi tai nuori kokee kuuluvansa (Ahola & Hirvihuhta 2000,10.) Vastuuntunnolla tarkoitetaan muista ihmisistä ja ympäristöstä välittämistä. Osalle lapsista vastuuntunto on luonnollinen ominaisuus, mutta suurimmalle osalle lapsista ja nuorista vastuuntuntoa täytyy opettaa sitkeästi vuodesta toiseen. Puuttamalla vastuuttomaan käytökseen, opetetaan lapsia ja nuoria ymmärtämään, mitä vastuuntunto tarkoittaa ja millaisia asioita siihen liittyy (Lyhytterapiainstituutti 2013). Ben Furman yhteistyössä Tapani Aholan ja Harri Hirvihuhtan kanssa on julkaissut verkkosivuston, jossa on vastuunportaaita. Vastuunportailla tarkoitetaan toimintamallia, jota hyödyntämällä voidaan puuttua lasten ja nuorten tekemiin rikkeisiin ja muihin vää-

ryyksiin. Mallin idea on, että nuoren ottaessa vastuuta teoistaan, kehittyä hänen vastuuntuntonsa ja näin todennäköisyys teon uusimiseen on pienentynyt. Vastuunportaat liittyvät osaksi Opetushallituksen Terve itsetunto-projektia (Lyhytterapiainstituutti Oy 2013). Portaissa on kuusi askelmaa. Alimmalla askelmalla on teon myöntäminen, toisella ymmärtäminen, kolmannella rappusella on anteeksipyyttäminen, neljännellä askelmalla on sovittaminen, viidennellä lupaaminen ja kuudes, viimeinen askelma, on vastuuntunto (Lyhytterapiainstituutti Oy 2013). Näitä vastuun portaita voisi soveltaa suoraan katusovitteluun ja nuoren läpikäymään prosessiin. Vastuunportaat nähdäkseni soveltuisi nuorten vertaissovittelijakoulutuksen materiaaliksi erinomaisesti, sillä sen voi ajatella olevan hyvin samankaltainen kuin sen prosessin, jonka nuori läpikäy ennen kuin päätyy allekirjoituksellaan vahvistamaan ja hyväksymään sovittelusopimuksen. Lisäksi katusovittelun vertaissovittelijakoulutus pyrkii vastaamaan myös nuorisotyön sosialisatiofunktioon, joka tarkoittaa käyttäytymismallien, toimintatapojen – ja normien, roolien siirtämistä uuden sukupolven käyttöön (Nieminen 2007, 23). Vertaissovittelukoulutuksella voidaan ajatella olevan myös nuorisotyön kompensatiofunktion merkitys, joka tarkoittaa sosialisatiossa ja personalisatiossa tapahtuneiden puutteiden ja haasteiden korjaamista työn kohdistuessa jo pientä ilkivaltaa tehneeseen nuoreen (Nieminen 2007, 23). Tarjoamalla mahdollisuutta vertaisryhmään osallistumiseen, voidaan tukea nuoren kasvua ja kehitystä sekä osaltaan ehkäistä syrjäytymistä.

Vertaissovittelukoulutus voisi olla varteenotettava nuorisotyössä hyödynnettävä menetelmä, sillä sovittelu- ja neuvottelutaitojen osaamisesta on paljon hyötyä elämän eri osa-alueilla. Vertaissovittelijakoulutuksessa voidaan hyödyntää erilaisia yhteistoiminnallisia ja yhteisöllisiä työmuotoja, esimerkiksi juuri pelejä ja leikkejä, pieniä ryhmätehtäviä (kuten yhteisten sääntöjen laatiminen), jotka toimivat hyvinä työvälineinä nuorten sosiaalisessa vahvistamisessa ja edustavat yhteistoiminnallisuutta. Poikela (2010) toteaa sovittelun ohjauksellisesta näkökulmasta erittäin kiinnostaviksi ohjausmallit, jotka perustuvat kertomuksiin (narratiiviset), vuorovaikutukseen (dialogi) ja elämäntilanteeseen (sosiodynamiikkaan) (Poikela 2010, 236.) Vertaissovittelijakoulutuksen ohjaajien olisi hyvä huomioida nämä asiat. Konkreettisestihan kyseiset ohjausmallit voivat vastata melko pitkälle itse sovittelutilanteessa tapahtuvaa keskustelua, jonka vuoksi niillä on suuri merkitys.

Koulutetut vertaissovittelijat luovat tärkeää vertaisuuden näkökulmaa ja kokemusta olemalla läsnä sovittelutilanteessa. Parhaimmillaan vertaisuus voisi olla dialogista ja osapuolia haastavaa keskustelua ja pohdintaa, ajatusmallien jakamista, eräänlaista ” rinnalla kulkemista” sekä sovitteluun osallistuvan nuoren tsemppaamista omalla esimerkillään ja kokemuksellaan, että sovittelutilanteesta ja hölmöilyistä voi kuitenkin selvitä kunniallisesti ja oppia samalla uutta. Haastattamani Heikki Turkan mielestä henkinen tuki on jossakin tilanteissa äärimmäisen tärkeää (haastattelu 8.4.2013.)

Lisäksi katusovittelun koulutuksella annetaan nuorelle perspektiiviä toimia puolijulkisissa ja julkisissa tiloissa, kertoo Turkka (haastattelu 8.4.2013.)

4.3. Jalkautuvan työn lisäarvo

Katusovittelupäivystäjät jalkautuvat Kampin keskuksen jokaisessa vuorossaan. Tällä hetkellä jalkautuminen nähdään työkaluna ja yhteistyön muotona järjestyksenvalvojen kanssa. Jalkautumisella on tärkeä lisäarvo ennaltaehkäisevässä työssä (Aseman Lapset ry 2013), lisäksi se vahvistaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä; järjestyksenvalvonta, poliisi, lähityö (sosiaalityö), Kampin kappeli (sosiaalityö) ja Nuorisoasiainkeskus. Muiden toimijoiden tunteminen on tärkeää oman työn kannalta. Lisäksi jalkautuva työmuoto tuo kauppakeskuksiin lisää turvallisia aikuisia, tarjoten mahdollisuuden haastavissa tilanteissa moniammatilliseen yhteistyöhön. Ammattikasvatuksellinen tuki kauppakeskuksissa on nähty tärkeänä lisänä Kampin kauppakeskuksessa. Uuden työmuodon vaikutuksesta on tehty lisääntyvässä määrin lastensuojeluilmoituksia ja kotiin on oltu yhteydessä puhelimitse jopa yli 30 kertaa (Aseman Lapset ry 2013.) Jalkautumistyössä on ollut ilo työskennellä niin suuren joukon ja moniammatillisen tiimin ympäröimänä; toisinaan lisäresurssia on saatu seurakunnan erityisnuorisotyöstä (SAAPAS), lähityöstä (sosiaalityö), poliisista, Kampin järjestyksenvalvonnasta kuin myös muissa lähialueen kunnissa työskenteleviltä nuoriso-ohjaajilta. Jalkautuvalle työlle näyttäisi olevan suuri tarve kun nuoret kokoontuvat runsaslukuisina esimerkiksi Kampin kauppakeskukseen. Kokoontumisesta voi aiheutua erilaisia ongelmia; se voi karkottaa vanhempia asiakkaita pois, sillä he vierastavat suurta nuorisojoukkoa sisäänkäynnin edustalla, lisäksi voi syntyä erilaisia nuorten

keskinäisiä nahinoita ja konflikteja, joihin tarvitaan nuorisotyön ammattilaisia selvittämään ja ehkäisemään niitä. Kampin Kauppakeskus näkee nuoret hengarit tulevaisuuden asiakkaina ja toivottaa nuoret tervetulleeksi siinä, missä muutenkin potentiaaliset asiakasryhmät. Ilmiönä ja ajan trendinä nuorten hengailu kauppakeskuksissa on mielenkiintoinen. Kerran olin jalkautumassa Aseman Lapset ry:n työntekijän kanssa ja mukana oli Vantaan Nuorisopalveluiden työntekijä tunnistamassa oman alueensa nuoria. Illan aikana hänen ”saldokseen” tuli useita kymmeniä tuttuja nuoria, jotka hengailevat Kampin keskuksessa vapaa-aikaansa viettäen. Ilmiö nuorten liikkuvuudesta ja kauppakeskuksen viehättävyydestä vaikuttaa siis laajemminkin mittakaavassa varsin kiintoisalle. Kauppakeskuksissa nuoria arvioidaan viehättävän mahdollisuus omaehtoiseen tekemiseen ilman aikuisten asettamia vaatimuksia. Nuorten Palvelu ry:n tekemässä selvityksessä ilmeni, että nuoret viihtyvät kauppakeskuksissa, koska siellä on katuympäristöä turvallisempaa. YLE – uutisten haastattelussa (5.4.2013) Nuorten Palvelu ry:n hankevastaava Pauliina Lampela toteaa nuorten tarvitsevan sellaisia tiloja, joissa saa vain olla, ihan rauhassa ilman odotuksia ja vaatimuksia (YLE-uutiset 5.4.2013).

Jalkautuessa tutustutaan nuoriin ja saadaan perheet sekä lastensuojelu aktivoitua nopeasti tarpeen tullen esiin. Lisäksi nuorten oirehdintaa vähennetään aikuisten läsnäololla, toteaa Turkka (haastattelu 8.4.2013).

Jalkautuvassa työssä on läsnä vahvasti lastensuojelullinen näkökulma. Etenkin viikonlopun ja koulun loma-aikojen lähestyessä saatetaan kohdata päihtyneitä nuoria, jotka voivat herättää ammattilaisissa huolta. Lisäksi ilkeä tekevän nuoren käyttäytymisen taustoja on hyvä selvittää hiukan tarkemmin, että tarvitaanko perheessä apua ja tukea. Yle Uutiset uutisoi 6.5.2012, että Kampista jäi kiinni 11 aikuista maalis-toukokuussa 2013, jotka olivat välittäneet päihteitä alaikäisille (YLE Uutiset 6.5.2013.) Opinnäytetyössään Juha Heiskanen (2012) toteaa, että puolijulkisessa tilassa tehtävä työ on yleisen viihtyvyyden parantamisesta (Heiskanen 2012, 52.) Tässä suhteessa nähdäkseni jalkautuva työ on merkittävässä roolissa ja puolustaa vahvasti paikkaansa. Nuorisotyön funktioista voidaan erottaa myös niin sanottu piilofunktio, eli kontrollifunktio, jonka toteutuminen voi olla tiedostamatonta. Historian saatossa nuorisotyötä on käytetty laajemminkin sosiaalisen kontrolloinnin välineenä (Nieminen 2007, 27; Heiskanen 2012, 18.) Opinnäytetyössään ”kasvatusta ja kontrollia: puolijulkisen tilan nuori-

sotyö tekijöidensä kokemana” Juha Heiskanen (2012) toteaa kontrollifunktion näyttäytyvän erityisen voimakkaana juuri puolijulkisessa tilassa tehtävässä nuorisotyössä(Heiskanen 2012,18.) Onko kontrolli kuitenkin aina pahasta, jos se tähtää yleisen viihtyvyyden lisäämiseen? Jalkautuvat työntekijät kykenevät havaitsemaan ympäristöä ehkä hiukan toisella tavalla kuin järjestyksenvalvonta monitoreidensa kautta ja lastensuojelullisesta näkökulmasta ajateltuna kun he näkevät aikuisten välittävän alaikäisille päihteitä, ei siihen voi olla puuttumatta. Itsekin kerran jalkautumiseni aikana näin tilanteen, jossa mies erittäin näkyvästi ja häikäilemättömästi ilmeisesti välitti tupakkaa alaikäisille. Mielestäni moiseen on tärkeää puuttua, mutta siinä tilanteessa jalkautuvan työntekijän resurssit ja työkalut ovat erittäin vähäiset tai jopa olemattomat, joten moniammatillista yhteistyötä tarvitaan tueksi.

4.4 Katusovittelu

Sovittelutapaamisessa aluksi sovittelija kertoo sovitteluun liittyviä arvoja, joita ovat vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus ja puolueettomuus. Käytännössä nämä tarkoittavat sitä, että paikalla olevat ovat vapaaehtoisesti suostuneet sovitteluun ja sovittelun voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Sovittelukeskustelut ovat luottamuksellisia ja sovittelija toimii puolueettomasti, lähinnä sovinnon mahdollistajana (fasilitaattorina), joka tarjoaa osapuolille mahdollisuuden ja puitteet tavata toisensa turvallisesti. Sovittelija yleensä kertoo, mitä on tapahtunut ja kuullaan nuoren näkemys asiasta, tämän jälkeen Kampin kauppakeskuksen edustaja kertoo näkemyksensä tapahtumien kulusta ja kustannusarvion tapahtuneen hyvittämiseksi sekä tarjoaa ehdotusta korvausvaateista. Tämän jälkeen syntyy yleensä kaikkien osapuolten allekirjoittama sovittelusopimus, joka lähetetään Helsingin kaupungin sovittelutoimistoon, sillä Aseman Lapset ry ei pidä minkäänlaista rekisteriä asiakkaistaan. Lisäksi sopimuksesta tiedotetaan Helsingin Kaupungin lastensuojelun nuorisoryhmää (lastensuojelutarpeen kartoittamista varten). Nuorisoryhmä vastaa kaikista alaikäisten tekemistä rikoksista Helsingissä. Sovittelutilanteissa on ollut paikalla kaksi sovittelijaa (toiminnan ollessa näin alkuvaiheessa on käytetty kokeneita, ulkopuolisia sovittelijoita ja

työparina katusovittelutiimin jäsen), kauppakeskuksen edustaja (turvallisuusasi-
antuntija tai kauppakeskuspäällikkö), nuori sekä nuoren huoltaja. Katusovittelu-
tiimin työntekijät ovat toimineet sovittelijan työparina kirjoittaen sovittelusopi-
musta ja istunnon kulkua tietokoneelle. Samalla he havainnoivat sovittelutilan-
netta oppiakseen siitä mahdollisimman paljon uusia asioita, sillä toiminta on
heillekin täysin uutta.

Katusovitteluun osallistuneiden nuorten keskuudessa näyttäisi olevan yhdistä-
vänä tekijänä se, että he saattoivat tehdä tekonsa ajattelemattomuuttaan (esi-
merkkitapaukset erillisellä liitteellä). Pia Sive (1990) on tutkinut Life History -
menetelmällä 15–18-vuotiaita nuoria, jotka ajautuvat tekemään rikoksia. Lähes
puolet tutkimukseen osallistuneista nuorista tekivät tekonsa täysin ajattelemat-
tomuuttaan ja pääsääntöisesti tämä ryhmä katui tekojaan (Eskelinen 2005,23).
Nuorisorikollisuus ja häiriköinti nähdään suurimpina ongelmina sekä kansallisis-
sa ohjelmissa että paikallistason turvallisuussuunnitelmissa (Koskela 2009,48–
49.) Yhteiskunnassamme ei kuitenkaan puhuta keski-ikäisten rikollisuudesta tai
vanhusrikollisuudesta, mutta puhumme käsitteellä nuorisorikollisuus. Tämä ker-
tonee jotakin ilmiön luonteesta ja siitä, että nuoruus on elämänkaaren rikollisinta
aikaa ainakin väkivalta- ja omaisuusrikkomuksia tarkasteltaessa (Kivivuori
2006,15.) Nuorten tekemälle rikollisuudelle tyypillistä on, että rikokset ovat lieviä
ja niitä tehdään ajoittain. Ikävuosina 12–16 nuoret ovat aktiivisimmillaan rikos-
ten teon suhteen (livari 1996, 80). Katusovittelun tapauksetkin (erillinen liite) si-
joittuvat livarin (1996) mainitsemaan ikähaarukkaan. Osaltaan nuoren normaali-
liin kehitykseen kohti aikuisuutta kuuluu kokeilla rajojaan, uhmakkuutta sekä
normien rikkomista ja kyseenalaistamista (Laitinen & Nyholm 1995, 25.)

Sovittelu on nuorelle aivan varmasti haastava tilanne kun joutuu kohtaamaan
asianosaisen ja sopimaan tekonsa korvaamisesta. Mukana sovitteluistunnossa
on myös nuoren huoltaja, mikä saattaa tehdä tilanteesta nuoren kannalta vielä
haastavamman. Sovittelutilanteissa painottuu kasvatuksellisella otteella tapah-
tuva ohjaus.

Kaikissa tapauksissa ovat osapuolet ottaneet sovittelun erittäin hy-
vin vastaan, toteaa hankepäällikkö Turkka. Turkka nostaa esiin
myös kiintoisan havainnon siitä, kuinka nuoret ovat jaksaneet olla
osallisia koko neuvottelun ajan, vaikka sovittelut ovat kestäneet vä-

hintään tunnin. Nuorten iät ovat olleet 12–17-vuotta (haastattelu 8.4.2013).

Tämä korostaa nuorten osallisuuden näkökulmaa sovittelutilanteessa. Nuoret haluavat olla mukana päätettäessä heihin liittyvistä asioista. Osallisuuden tunteen voi ajatella myös kuulumisena osaksi jotakin kokonaisuutta. Osallisuuden tunne on tärkeä elementti vastuullisessa aikuisuudessa ja aktiivisen kansalaisuuden toteutumisessa sekä yksilötasolla yksittäisen ihmisen elämässä. Restoratiivinen työote korostaa vielä entisestään osallisuuden merkitystä ja tärkeyttä sovittelutilanteessa. Terveiden ja Hyvinvoinnin Laitoksen (THL) mukaan lapsen tai nuoren osallisuus tarkoittaa sitä, että lapsi tai nuori voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa toteutumiseksi tehtävää työtä. Osallisuus käytännössä tarkoittaa oikeutta saada tarvittava tieto kaikissa itseä koskevissa asioissa. Tällaisia ovat esimerkiksi suunnitelmat, päätökset, toimenpiteet ja niiden ratkaisut sekä perustelut ja mahdollisuus oman mielipiteen ilmaisuun (Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos THL 2013). Ehkä kasvatuksellinen ote osallisuuden lisääjänä toimii merkityksellisenä myös siinä kohtaa kun nuori on läsnä sovittelutilanteessa ja jaksaa osallistua aktiivisesti sen koko tilaisuuden ajan. Nuori ymmärtää vastuunsa ja kykenee ymmärtämään myös sen, että hänen näkökulmansa teon motiiveihin kuullaan tuomitsematta ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn ja korvauksen määräytymiseen sovittelun kautta. Lisäksi katusovittelumahdollisuuden vapaaehtoisuudella lienee suuri merkitys siihen, kuinka nuori haluaa siihen osallistua ja kuinka sitoutunut hän on tällaiseen työmalliin.

Useat tutkimukset osoittavat sovittelun toimivan etenkin lasten ja nuorten kohdalla. Iivari (2010) toteaa poliiseja, sovittelutoimistojen johtajia sekä syyttäjiä arviointitutkimuksen aineistona haastateltuaan, että sovittelu sopii erityisen hyvinä puuttumisen menetelmänä lasten ja nuorten, ylipäätään alaikäisten tekemiin rikoksiin (Iivari 2010, 35;38). Oikeutta oikeuden varjossa rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimusteoksessa Iivari tutki myös asiakkaiden kokemuksia sovittelutoiminnasta. Tutkimukseen haastateltu eräs alle 15-vuotias vahingontekoon syyllistynyt tyttö kertoo, kuinka tyytyväinen on saadessaan omalla työllään hyvittää kaupungille aiheuttamansa vahingon. Tyttö uskoo, että itse korvaamalla vahingon konkreettinen haitta ymmärretään paremmin kuin mikäli teko hyvitetäisiin vanhempien toimesta ja rahallisesti (Iivari 2010,146).

livari (2010) peräänkuuluttaa myös lisääntyviä työkorvaussopimuksia (livari 2010,75.) Osaltaan katusovittelu ehkä voisi vastata tähän tarpeeseen, sillä sovittelessa on mahdollista sopia tekojen korvaaminen työkorvauksella, kuten esimerkkitapaukset osoittavat. Työkorvaus on varmasti myös nuorelle mielekäs tapa hyvittää aiheuttamansa teko ja se jää todella paremmin mieleen fyysisen oman tekemisen kautta, kuten eräs livarin (2010) haastatteleminen työstäkin totesi. Työkorvausten käyttöä pitänee kuitenkin katusovittelumallin osalta vielä hioa, sillä kaikki sovittelessa sovitut työkorvaukset eivät toteutuneet sellaisina kuin ne oli alun perin ajateltu (erillinen liite).

On tärkeää, että asioista käydään arvokeskusteluja nuorten kanssa, sillä jos teot on tehty ajattelemattomuuttaan, ei välttämättä ymmärretä, millaisia kustannuksia niistä aiheutuu tai jopa vaaratilanteita. Kustannukset nousevat erittäin helposti varsin korkeiksi, vaikkei teko itsessään olisi kovinkaan suuri. Itsellä kummastusta, kiinnostusta ja toisaalta ihmetystä herätti se, että valtaosa katusovittelun esimerkkitapauksista oli tyttöjä (erillinen liite). Olikohan tämä ihan sattumaa vai selittyköhän se jollakin tosiasialla? Usein pojat mielletään enemmänkin ilkeiksi tekijöiksi murrosiässä. Ilmiötä tyttöjen runsaudesta voi selittää opinnäytetyönään nuorten hengailua Kampin kauppakeskuksessa syksyllä 2011 tutkinut Salla Malin ja hänen tekemänsä empiirinen havainto siitä, että kauppakeskuksessa hengailee hiukan enemmän tyttöjä kuin poikia (Malin 2012,37.) Tämän havainnon perusteella voidaan ajatella Kampin kauppakeskusympäristön tarjoavan tytöille enemmän virikkeitä kuin pojille. Tämä voinee olla loogista ja totuudenmukaista, sillä nuoret tapaavat kauppakeskuksessa ystäviään ja toisiaan. Nuorille tytöille intiimimmät ystävyysuhteet ovat tyypillisempiä kuin pojille, jotka viihtyvät enemmän porukoissa kuin parin hyvän ystävän kanssa. Kampin alueella nuorten hengailuilmioon perehtynyt Sirpa Tani (2011) toteaa nuoria haastateltuaan, että tärkein syy kauppakeskuksessa hengaamiseen on kavereiden tapaaminen ja vapaa-ajan viettäminen yhdessä. Lisäksi jotkut nuoret toivat esiin, että hengailu nähdään vaihtoehtona kotona olemiselle ja koneen äärellä istumiselle. Ilmiönä hengailun tärkein ydin on vapaa-ajan viettäminen ilman etukäteen tehtyä tarkkaa suunnitelmaa (Alue & Ympäristö 2/ 2011). Tyttöjen runsaus Kampin hengailijoina korostuu myös Sirpa Tanin (2011) tekemässä tutkimuksessa, jossa hän haastatteli Kampissa hengailevia nuoria teemahaastattelu

menetelmää ja valokuvia hyödyntäen. Tutkimukseen osallistui yhdeksän tyttöä ja kuusi poikaa (Alue & Ympäristö 2/2011).

Voidaanko ilmiötä selittää myös sillä, että tytöt ehkä suostuvat helpommin sovitteluun kuin pojat? Voivatko yhteiskunnassamme tällä hetkellä nuoret tytöt luultua huonommin?

4.5 Katusovittelun lainsäädäntö

Katusovittelutoiminnassa on huomioitava lainsäädäntö, joka ohjaa toimintaa, aivan kuten perinteisessäkin sovittelussa. Helsingin sovittelutoimiston vapaaehtoissovittelijoille järjestetyllä kurssilla (kestoltaan 40 tuntia) käydään läpi laajasti lakitietopohjaa (katusovittelun koulutus 5.3.2013.) Tämä on erittäin hyvä asia, sillä lakitekstit ovat hankalia ymmärtää niiden koukeroisen kielen ja oman erityisen termistönsä vuoksi. Katusovittelutoiminnan kannalta on hyvä tietää ainakin kolme keskeistä lakia. Nämä lait ovat vahingonkorvauslaki, lastensuojelulaki ja rikoslaki. Tärkeänä lakina pidetään myös nk. sovittelulakia, eli lakia rikos- ja riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015), joka on suunnattu perinteiseen sovittelutoimintaan, mutta yhtälailla sitä sovelletaan katusovittelutoiminnassa. Vahingonkorvauslaki (31.5.1974/412) määrää, että joka tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheuttaa toiselle vahinkoa, on velvollinen vahinkonsa korvaamaan. Vahingonkorvausta voidaan sovittaa, mikäli korvausvelvollisuus katsotaan kohtuuttoman raskaaksi huomioiden vahingon tekijän ja vahingon kärsineen varallisuusolosuhteet ja muut olosuhteet. Mikäli vahinko on tuotettu tahallisesti, on täysi korvaus tuomittava, ellei erityisestä syystä ole tarpeen kohtuullistaa korvausta. Korvauksen kohtuullistaminen on nuorten kohdalla varsin yleistä, sillä he ovat alaikäisiä ja huoltajalla ei ole velvollisuutta maksaa nuorensa aiheuttamista vahingonteoista. Katusovittelun koulutuspäivässä (5.3.2013) nousi esiin, että vahingonkorvauslain mukaan on jokaisella, joka on hölmöillyt jotakin julkisessa tai puolijulkisessa tilassa, velvollisuus korvata tekonsa asianomaiselle iästään riippumatta. Tämän vuoksi asianomistaja (eli tässä tapauksessa Kampin kaupakeskuksen edustaja) voi esittää nuorelle korvausvaateita varsin perustellusti. Suomessa tehtyihin rikoksiin sovelletaan suomalaista rikoslakia(19.12.1889/39).

Laissa säädetään muun muassa rikoksen rangaistusmuodosta (esimerkiksi sakot, vankilatuomiot). Rikoslain (19.12.1889/39) luvussa 3 4§ säädetään vastuukärajasta ja syyntakeisuudesta seuraavaa:

Rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt viisitoista vuotta ja on syyntakeinen (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

Tämä korostuu katusovittelussa siten, että ”asiakasryhmä” on kokonaisuudessaan alaikäisiä eli alle 18- vuotiaita. Ikä vaikuttaa esimerkiksi sopimuksen laatimiseen ja lähinnä siihen millä tavoin nuori ottaa vastuun teoistaan ja hyvittää ne. Korvaukset sovitellaan siten, että ne ovat kohtuullisuuden periaatteen mukaisia ja nuoren iän huomioivia. Mainitsin aikaisemmin, että tässä on mielenkiintoinen ja ehkä hiukan ristiriitainenkin pointti, sillä rikoslain(19.12.1889/39, luku 3 4§) mukaan rikosoikeudellinen vastuu alkaa vasta henkilön täytettyä 15- vuotta, mutta vahingonkorvauslaki (31.5.1974/412) ei katso tekijän ikää. Vahingonkorvauslaki velvoittaa siis jokaisen korvaamaan aiheuttamansa vahinko tai vahingot. Tämä ei kuitenkaan ole ollut katusovittelussa ongelma, sillä sopimuksessa huomioidaan yksilöllisin ja räätälöidyin ratkaisuin kullekin asiakkaalle toimiva ja kohtuullinen korvausvaade, joka voi olla esimerkiksi hengailukielto Kampissa, siivoojan mukana kulkeminen, osallistuminen vertaissovittelukoulutukseen tai näiden yhdistelmä. Jokainen nuori saa itselleen soveltuvan ratkaisumallin, joka nikkaroidaan nuoren tarpeiden ja osin mielenkiinnon mukaan sovitteluistunnossa. Katusovittelussa alaikäisten parissa työskenneltäessä korostuu lastensuojelulaki (13.4.2007/417), joka turvaa lapsen tai nuoren oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin.
(Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 2 §.)

Katusovittelutiimi ottaa välittömästi yhteyttä nuoren vanhempiin puhelimitse, jolloin alkaa intensiivinen perhetyö. Kerrotaan, että nuori on ”tötöillyt” Kampissa (mitä on tarkalleen tapahtunut) ja tarjotaan katusovittelun mahdollisuutta. Mallissa tarjotaan tukea varhaisessa vaiheessa myös huoltajalle kasvatuksellisesti haastavassa tilanteessa.

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 3 §)

Sovittelutapaamisessa voi olla mukana esimerkiksi sosiaaliohjaaja, joka hoitaa lastensuojelutarpeen selvityksen konsultoimalla Helsingin kaupungin lastensuojelun nuorisoryhmää (joka vastaa kaikista alaikäisten tekemistä rikoksista Helsingissä). Nuorisoryhmää konsultoidaan aina ennen sovittelua. Heihin ollaan yhteydessä myös sovittelun jälkeen; onko paikalla olleiden katusovittelijoiden mielestä tarvetta jatkaa lastensuojelullisia toimenpiteitä, jolloin vastuu siirtyy nuorisoryhmälle. Laki rikos- ja riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015) määrittää sovittelun maksuttomaksi palveluksi, jossa rikoksen uhrille ja rikoksesta epäillylle järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä luottamuksellisesti rikoksen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä omatoimisesti pyrkiä sopimaan näiden korvaamisesta. Katusovittelutoiminta vastaa osaltaan lakiin rikos- ja riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015), sillä palvelu on maksutonta ja toimii matalan kynnyksen palveluna. Lisäksi uhrille ja rikosentekijälle järjestetään mahdollisuus kohdata toisensa puolueettoman sovittelijan välityksellä, sekä sopia teon korvaamisesta ja hyvittämisestä kohtuullisuuden periaatetta noudattaen ja tekijän ikä huomioiden. Esitutkintalaki (30.4.1987 / 449) määrää, että poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on suoritettava esitutkinta kun ilmoituksen tai muun perusteella on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Esitutkintalakia on sovittelijoiden hyvä tietää ja tuntea sekä tiedostaa sen olemassaolo, mutta sen merkitys katusovittelutoiminnassa on vähäinen.

Lainsäädännön haasteet olivat katusovittelutoiminnan alkuvaiheessa vahvasti esillä, sillä Pakkokeinolaki (30.4.1987/450) toteaa jokaisella olevan niin kutsutun ”jokamiehen kiinniotto-oikeuden”. Tämä tarkoittaa sitä, että kuka tahansa saa ottaa kiinni henkilön, jota voidaan epäillä rikoksesta, joka on muodoltaan lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos (pakkokeinolaki 30.4.1987/450). Lakipykälä jatkuu kuitenkin siten, että kiinniotettu on viipymättä luovutettava poliisiviranomaisten huostaan. Tämän vuoksi katusovittelutoiminnan käynnistäminen oli haastavaa, koska laki määrää, että poliisille täytyy viipymättä luovuttaa rikoksesta epäilty henkilö. Järjestyksenvalvojat eivät uskaltaneet

neet uhmata lakia, mikä on ihan ymmärrettävää, koska heille olisi voinut koitua tästä menetyksenä oikeus harjoittaa järjestyksenvalvojan ammattia. Poliisiviranomaiset olivat jo aiemmin ”näyttäneet hankkeelle vihreää valoa”, mutta kirjallista ja vahvistettua suostumusta odoteltiin kauan. Vihdoin poliisi antoi katusovittelu-hankkeelle virallisen luvan selättää ja kiertää kiinniottoon liittyvät haasteet Kampin kauppakeskuksen toimintaympäristössä tämän katusovitteluhankkeen puitteissa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että järjestyksenvalvojat voivat luovuttaa nuoren katusovittelutiimille suoraan, jolloin paikalle ei tarvita enää poliisiviranomaisia asiaa selvittämään. Katusovittelun kannalta tämä oli merkittävä edistysaskel ja tarkoitti sovittelutapausten lisääntymistä osaltaan ja toiminta pääsi kunnolla käynnistymään yhteistyön muuttuessa vähitellen tiiviimmäksi. Ennen kaikkea voidaan toteuttaa tehokkaampaa työtapaa kokonaisuudessaan kun käytettävissä olevia resursseja pystytään järjeistämään siten, etteivät eri viranomaiset tee päällekkäistä työtä saman asiakkaan hyväksi kun katusovittelijat hoitavat yhteydenpidon nuoren huoltajiin ja tarvittaviin viranomaisiin (lastensuojeluun) sekä järjestävät sovittelutapaamisen. Aina ei ole järkevää kutsua poliisia paikalle, mikäli nuori on tehnyt vain lievää ilkivaltaa. Poliisiin paikalle saamiseen voi mennä kauankin aikaa, eikä aina ole inhimillistä ja järkevää odotella nuoren kanssa poliisin saapumista, sillä asia pystytään hoitamaan muulla tavoin. Katusovitteluhankkeen pilotoinnin edetessä huomattiin myös se, että kiinniottoon liittyvän problematiikan ratkaisemiseksi olisi ollut muitakin mahdollisia vaihtoehtoja. Esimerkiksi lastensuojelun nuorisoryhmän tietoon tulleita ilkivallan tekoja Kampin alueella olisi ehkä ollut mahdollista sovittaa myös katusovittelumallin mukaisesti, jolloin kiinniottoon liittyviltä haasteilta olisi välttytty. Tosin tämä toimintamalli ei välttämättä olisi tuottanut täysin haluttua tulosta, sillä se edellytti, että joku viranomainen oli jo tapaukseen puuttunut ja siitä asianmukaisesti ilmoittanut nuorisoryhmälle. Edelleen mallin pilotoinnin edetessä katusovittelutiimi haluaa tehdä tiivistä yhteistyötä nuorisoryhmän kanssa, sillä se on monessa suhteessa hyödyllistä ja kannattavaa kaikille osapuolille.

5 KATUSOVITTELUN TULEVAISUUS

Katusovittelusta on tavoitteena rakentaa valtakunnallinen malli, joka levitetään aluksi pääkaupunkiseudun kauppakeskuksiin ja tämän jälkeen ympäri Suomea. Valtakunnallinen malli edellyttäisi lainsäädännön muutoksia ennen kuin toiminta onnistuu kokonaisuudessaan käynnistymään. Muutoksia tarvitaan etenkin pakkokeinolakiin (30.4.1987/450) ja sen pykälään 1, jossa säädetään jokamiehen kiinniotto-oikeudesta seuraavaa:

1§ Jokamiehen kiinniotto-oikeus

Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentekijän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos. [\(12.7.2002/615\)](#) Jokainen saa ottaa kiinni myös sen, joka viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan on pidätettävä tai vangittava. Kiinni otettu on viipymättä luovutettava poliisimiehelle. Jos kiinniotettava tekee vastarintaa tai pakenee, kiinniottaja saa käyttää sellaisia kiinniottamisen toimittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon rikoksen laatu, kiinniotettavan käyttäytyminen ja tilanne muutenkin. (pakkokeinolaki 30.4.1987/450).

Katusovittelulla pyritään puuttumaan pakkokeinolaissa (30.4.1987/450) mainittuihin lieviin pahoinpitelyihin, näpistyksiin, lieviin kavalluksiin, lieviin vahingontekoihin, lieviin luvattomiin käyttöihin, lieviin moottorikulkuneuvon käyttövarkauksiin sekä lieviin petoksiin. Pakkokeinolain kohtaan ”kiinniotettu on viipymättä luovutettava poliisimiehelle” tarvittaisiin lakimuutos, sillä katusovittelutiimi tarjoaa mahdollisuuden nopeaan sovitteluun avaten yhteyden kotiin ja huoltajiin perhetyön näkökulmasta ja samassa yhteydessä hoituvat lastensuojelulliset toimenpiteet (tarkoittoa lähinnä lastensuojeluilmoitusta sekä lastensuojelun alkukartoitusta, eli sitä, että onko perheessä tarvetta lastensuojelulle). Tästä syystä ja toiminnan prosessiekonomisen idean vuoksi ei poliisiviranomaisille ole välttämättä tarvetta katusovittelumallin jokaisessa tapauksessa.

Katusovittelulle haetaan omaa rahoitusta Raha-automaattiyhdistykseltä keväällä 2013 tai syksyllä 2013, jolloin tapauksia on toivottavasti ollut sen verran, että katusovittelun vaikuttavuutta voidaan arvioida tarkemmin ja pilottivaiheen myötä tulleet kokemukset, uudet yhteistyötahot ja verkostot on saatu nivottua hankkeeseen toimiviksi osiksi kokonaisuutta. Katusovittelun pilottikokeilu on edelleen kesken ja se jatkuu myös tämän opinnäytetyön valmistuttua. Katusovittelun ar-

viointitutkimus on vielä kesken. Myöhemmin valmistuvassa tutkimuksessa arvioidaan mallin toimivuutta myös poliisin ja järjestyksenvalvojen näkökulmasta. Katusovittelusta on tekeillä ProGradu-tutkimus, sekä muita seurantatutkimuksia myöhemmässä vaiheessa, kunhan toiminnasta on saatu hieman laajempi kokemuspohja.

5.1 Katusovittelun haasteet

Aikaisemmin mainitsemani lainsäädännölliset ongelmat ja haasteet ovat vaikuttaneet toimintaan merkittävästi. Toiminnan levittäminen valtakunnalliseksi vaatisi muutoksia lainsäädäntöön. Osana laajempaa kehittämisprojektia vaatii työntekijöiltä paljon, että jaksetaan työskennellä mallin eteen ja sellaisella epävarmuutta sietävällä otteella, ettei malli ole vielä valmis, vaan muotoutuu ja kehittyy kokoajan toiminnan edetessä. Kyseessä kun on täysin uusi työmuoto, jonka yhteistyöverkosto ja työmuodot ovat jatkuvassa muutoksessa ja hakevat vielä muotoaan; mikään tänään sovittu ei pädekään välttämättä enää huomenna.

Sovittelutilanteessa on myös hyvä muistaa, että aina kaikkia osapuolia tyydyttävää sopimusta ei välttämättä saavuteta. Tässäkään tilanteessa sovittelu ei välttämättä ole epäonnistunut. Lisensiaatintyössään Irma Nikula(2012) toteaa restoratiivisen oikeuden merkittävimpana oivalluksena sen, että joskus itse prosessi on paljon muodollista lopputulosta merkityksellisempi ja tärkeämpi (Nikula 2012,84.) livari (2010) toteaa myös, että prosessi saattaa olla tärkeämpi kuin lopputulos. Prosessi tarjoaa mahdollisuuden avoimeen ja totuudenmukaiseen vuoropuheluun, eli dialogiin, jossa ei tuomita ketään. Rikolliset teot hylätään vähitellen, mutta ihmisiä kunnioitetaan (livari 2010,13). Katusovittelun koulutuspäivässä (8.3.2013) tästä asiasta keskusteltiin aika paljon ja vilkkaasti. Toki katusovittelutiimin työntekijät sydämestään toivoisivat jokaisen sovittelun päätyvän sovittelusopimukseen, mutta niin ei käy aina perinteisessäkään sovittelussa ja se on osoitettu myös tilastoin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan 70 % sovitteluista käynnistyy ja 14 % sovitteluista keskeytyy (THL 2013.) Se, että aina ei synny sopimusta, on otettava huomioon totuudenmukaisena faktana, joka kuuluu asiaan ja työntekijöiden on hyväksyttävä myös tämä asia

osana katusovittelun todellisuutta. Haastattelemanani hankepääällikkö Heikki Turkka kokee toiminnassa haasteellisena työaikojen osumisen tärkeimpiin aikoihin, poliisin kanssa tehtävän yhteistyön sekä verkostojen ymmärtämisen siltä kannalta, jota vaaditaan uuden työmuodon kehittämiseksi (haastattelu 8.4.2013).

5.2 Katusovittelun eroja verrattuna perinteiseen sovitteluun

Katusovittelussa ei juuri ole eroa perinteiseen sovitteluun verrattuna. Ainoa suurempi ero on, että sovittelutapaaminen järjestetään nopeasti, noin viikon kuluttua tapahtuneesta ja työskentelytavassa korostuu vahvasti kasvatuksellisuus. Perinteiseen sovitteluun ohjatut tapaukset käsitellään 3-8 kuukauden aikana, jolloin nuori on saattanut jatkaa hölmöilyjään, tai sitten ehtinyt jo unohtaa koko asian. Syy ja seuraus eivät tule nuorta lähelle (Turkka, haastattelu 8.4.2013).

Erona perinteiseen sovitteluun on vielä ainakin alkuvaiheessa siinä, että sovittelut hoituvat ammattilaisvoimin, eikä maallikoiden toimesta, kuten perinteisessä sovittelussa. Perinteisellä sovittelulla on vahva kytkös kansalaisjärjestötyöhön ja se on vapaaehtoistyönä toteuttavaa toimintaa. Toki vapaaehtoisuuden arvo katusovittelutilanteessa toteutuu, sillä siihen ei ole pakko osallistua. Uusi elementti, jota perinteisessä sovittelussa ei tavoiteta, ainakaan vielä, ovat vertaissovitte-lijakoulutuksen saaneet nuoret. Heidän toimintansa on rinnastettavissa vapaaehtoistoimintaan ja tuo siten katusovittelutoimintaan kytköksen kansalaisjärjestö- ja vapaaehtoistyöhön. Suomessa on vahvaa vertaissovitteluosaamista ainakin koulumaailman puolella. Koulumaailmassa vertaissovittelun toimintamalli (VerSo) on laajasti käytössä jo useassa koulussa ympäri maan.

Katusovittelussa nuori tavataan välittömästi tuoreeltaan yhdessä järjestyksenvalvojen kanssa, jolloin otetaan myös kotiin huoltajiin yhteyttä ja alkaa perhetyö. Perhetyö toteutuu kasvatuksellisella otteella. Perinteinen sovittelu ei ymmärtääkseni toteuta perhetyötä yhtä vahvasti kuin katusovittelumalli. Perinteisessäkin sovittelussa edellytetään nuoren huoltajan suostumusta ja osallistumista sovitteluun. Katusovittelussa perhettä voidaan kuitenkin tukea ja ohjata muiden palveluiden piiriin ehkä paremmin, sillä toimintaa toteuttaa joukko kasvat- ja sosiaalialan ammattilaisia, joilla on laajat yhteistyöverkostot käytettä-

vissään jo ennestään ja riittävä tieto tarjolla olevista palveluverkostoista. Perheyön näkökulma katusovittelussa tarkoittaa sitä, että huoltajia tiedotetaan nuorensa tekosista jo heti varhaisimmassa mahdollisessa vaiheessa. Huoltajiin ollaan yhteydessä koko prosessin ajan ja heille selvitetään, mitä esimerkiksi lastensuojelun nuorisoryhmän tekemä lastensuojelutarpeen kartoitus oikein tarkoittaa (lastensuojelullisia toimenpiteitä, ensisijaisina avohuollon tukitoimenpiteet ja äärimmäisenä ratkaisuna huostaanotto), lastensuojeluilmoitus tehdään jokaisesta tapauksesta, nuorisoryhmä arvioi tarpeen tarkemmin. Tarvittaessa katusovittelutiimin työntekijät siis ohjaavat perhettä kokonaisvaltaisesti muiden käytettävissä olevien palveluiden piiriin, kuten perinteisessäkin sovittelussa sovittelijat tekevät.

Katusovittelijat voivat hyödyntää sosiaali- ja päihdepuolen verkostojaan, toteaa hankepääällikkö Turkka (haastattelu 8.4.2013.)

Työmuoto sijoittuu myös ehkäisevän ja korjaavan palvelun raja-alueelle, toisaalta katusovittelulla toivotaan olevan korjaava merkitys (itse sovittelutilanteet), mutta jalkautumalla näkyvästi kauppakeskukseen, saadaan työlle korvaamaton lisäarvo ja puuttamalla pieniinkin rikoksiin, on mallilla varmasti myös rikollisuutta ennalta ehkäisevä vaikutus pidemmällä aikavälillä. Jalkautuva työ rauhoittaa osaltaan kauppakeskusympäristöä ja oirehtivia nuoria.

Sovittelutilanne on katusovittelussa että perinteisessä sovittelussa hyvin samankaltainen, eikä eroja ole juurikaan havaittavissa sen suhteen. Sovitteluistunto tuntuu etenevän täysin samalla tavalla perinteisen sovittelun kanssa eli alkuun tarjotaan vähän jotain välipalaa, jotta tunnelma kevenisi ja sitten sovittelija kertoo sovittelun periaatteista (muun muassa vapaaehtoisuus ja luottamuksellisuus). Tämän jälkeen sovittelija vielä kertoo, miksi on kokoonnuttu yhteen. Sovittelija huolehtii siitä, että kaikki osapuolet voivat esittää turvallisesti näkemyksensä asioista. Lopuksi keskustellaan kaikkia osapuolia tyydyttävästä sopimuksesta teon korvaamiseksi. Eroavaisuutta voi kuitenkin löytää katusovittelun kasvatuksellisesta ja ohjaavasta työotteesta. Nuoren kanssa käydään sovittelutilanteessa kasvatuksellisia arvokeskusteluja esimerkiksi käyttäytymiseen julkisessa tilassa liittyen. Sovittelutilanne voidaan toteuttaa myös muutoin kuin perinteisessä sovitteluneuvottelussa. Katusovittelussa on ollut kaksi esimerkkiä siitä, että jalkautuvat työntekijät ovat sovitelleet teon paikan päällä (erillinen liite). Toisesta näistä esimerkkitapauksista syntyi samalla tavalla sovittelusopimus kuin

sovitteluneuvottelustakin. Toisesta ei varsinaisesti sopimusta syntynyt, sillä kiinteistön edustajalla ei viimekädessä ollut mitään vaateita tekijää kohtaan, koska mitään näkyvää jälkeä ei kohteeseen jäänyt ja laajemmat vahingot estettiin nopealla toiminnalla (tapaukset erillisellä liitteellä). Näen mallissa erityisenä rikkautena sen joustavuuden, että voidaan sovittaa teot tuoreeltaan myös paikan päällä; aina ei edetä samojen kaavojen mukaan. Tapahtumia voidaan sovittaa myös paikan päällä (erillinen liite). Tämänkaltainen joustavuus on ehdoton rikkaus katusovittelumallissa. Lopputulos voi olla likipitään sama kuin mihin sovitteluneuvottelussa olisi voitu päätyä. Ehkä joissakin tapauksissa (erillinen liite) oli jopa parempi sovittaa heti ja nopeasti tapahtunut, kuin palata asiaan enää uudelleen myöhemmin. Kyseessä on matalan kynnyksen periaatteella toimiva, tai jopa kynnyksetön palvelu, jolla pyritään tavoittamaan myös vahvasti jo syrjäytyneitä nuoria. Yhteiskunnassamme korostuu nykyaikana tarve matalan kynnyksen periaatteella toimiville palveluille kun ihmisillä on monia erilaisia ongelmia, joihin he toivovat apua, tukea ja ratkaisuja jopa anonymisti, eivätkä etenkään nuoret halua tulla leimatuksi. Rikoksentekeä on nuorelle varmasti arka paikka ja siihen voi liittyä monia pelkoja juuri leimatuksi tulemiseen sekä viranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön (= esimerkiksi merkinnät viranomaisten rekistereihin, joilla voi olla kauaskantoisia merkityksiä nuoren myöhemmässä elämässä ja se on verrattain suuri hinta ehkä ajattelemattomuudesta johtuvan teon tekemisestä nuoruudessa). Katusovittelun suuri vahvuus on myös matalan kynnyksen periaatteella toimiva tai jopa kynnyksettömänä tarjottava palvelumuoto.

Katusovittelussa korostuu nopea puuttuminen, joka osaltaan ennaltaehkäisee uusia rikoksia. On jokaisen etu, mutta ennen kaikkea nuoren etu, että sovittelu hoidetaan pian tapahtuneen jälkeen, jolloin se on vielä tuoreessa muistissa ja sovittelun jälkeen nuoren on mahdollista jatkaa elämäänsä murehtimatta tekoa. Tämän nopean reagoinnin ansiosta voidaan saavuttaa perinteistä sovittelunettelyä paremmin rikosten uusimista estävä vaikutus. Nopea reagointi helpottaa myös viranomaisten (poliisi ja lastensuojelu) työtä kun heidän työtaakkansa kevenee ja resurssit voidaan kohdistaa muihin tehtäviin. Perheelle voidaan tarvittaessa tarjota asiaankuuluvaa tukea nopeastikin.

Katusovittelutyöhön oman lisäarvonsa tuovat jalkautuvat työntekijät, joiden näkyminen kauppakeskuksessa rauhoittaa ja toimii ennaltaehkäisevän työn muo-

tona kun turvallisia aikuisia tuodaan kauppakeskuksiin. Suomessa nuorten hengailu julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa, kuten kauppakeskuksissa on aikamme ilmiö ja trendi. Aseman Lapset ry pyrkii vastaamaan nuorisotyön muuttuneeseen tarpeeseen kehittämällä uusia konkreettisia nuorisotyön toimintamalleja myös kaupalliseen ympäristöön erilaisten hankkeiden kautta. Teoksessaan Osattomuudesta rangaistavaksi livari (1996) toteaa, että erityylyisiä sovitteluun ja sopimukseen päätyviä projekteja voitaisiin kehittää enenevässä määrin (livari 1996,146.) Katusovittelu voisi olla konkreettinen vastaus ja toimintamalli livarin toiveeseen sovitteluprojektista. Lisäksi livari(1996) toteaa erilaisten projektien tuloksena syntyneen toimivia järjestelmiä, joista myös viranomaiset ovat hyötöneet siten, että yhteistyö on tuottanut työn rationalisoitumista. Nuorelle hyödyt ovat näyttäytyneet yksilöllisinä ratkaisuinä ja räätälöityinä palveluinä (livari 1996,144–145). Katusovittelumallissa, kuten normaalissakin sovittelussa pyritään prosessiekonomisuuteen, joka tuo yhteiskunnallisia säästöjä, jotka näkyvät ainakin viranomaisten ajankäytössä (livari 2010, 76.) Viranomaiset hyötävät työtehtävien uudelleenjärjestelystä kun heidän työtaakkansa keventyy.

Erilaiset projektit livari mieltää näköalapaikkoinä nuorten sosiaaliin ongelmiin (livari 1996, 146.) Tämä kuvaus sopii myös katusovitteluun, sillä ainakin jalkautuvassa työssä voidaan kurkistaa nuorten sosiaaliin ongelmiin tarkemmin, joskin myös itse sovittelutilanteiden kautta voidaan peilata nuorten sosiaaliin ongelmia. Katusovittelumallin kokonaisuuteen kuuluu myös nuorille järjestettävä vertaissovittelijakoulutus, joka mahdollistaa nuoren kasvun ja kehityksen yhteiskunnan vastuulliseksi jäseneksi ja vertaisuuden kautta voi peilata omaa itsetuntoon ja omia tekemisiään, joka on tärkeä osa nuoren kasvua omaksi itsekseen. Vertaissovittelukoulutuksen kautta voidaan ammatillisesti tarkastella nuorten sosiaaliin ongelmien kehitystä – ja ilmiöitä.

livari (2010) on tutkinut rikossovittelulain täytäntöönpanoa arviointitutkimuksessaan Oikeutta oikeuden varjossa. Tutkimuksessaan hän haastatteli poliiseja, syyttäjiä ja sovittelutoimistojen johtajia sekä sovittelun läpikäyneitä asiakkaita. Tutkimus paljasti, että jokainen haastateltu asiantuntija oli sitä mieltä, että sovittelu toimii erityisen hyvin lasten ja nuorten tekemissä rikoksissa (livari 2010,35;38; 68). Sovittelu on tutkimuksenkin mukaan tehokas keino puuttua lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin. Lisensiaatintutkimuksessaan Irma Nikula (2012) toteaa, että nuorten rikoksiin nopeasti puuttamalla ja kannustamalla

nuorta ottamaan vastuu teoistaan, voidaan ehkäistä lisärikoksiin syylistymistä tehokkaasti (Nikula 2012,89.) Liv Larsson (2012) esittää teoksessaan ”Sovittelun taito”, että mikäli yhteys ihmisten välillä on rikkoutunut, on tärkeää, että se voidaan korjata mahdollisimman pian. Mikäli tässä kuluu paljon aikaa, voi viholliskuva vastapuolesta muuttua, jolloin vastapuolella on enää hankala havaita minkäänlaista inhimillisyyttä (Larsson 2012,95). Nopeus on katusovittelun ehdoton valtti verrattuna perinteiseen sovitteluun tai erittäin hitaaseen tuomioistuinkäsittelyyn. Sovittelulla uskotaan nuorten kohdalla olevan tehokas vaikutus, sillä se voidaan ajatella kuntouttavana toimenpiteenä. Nikula (2012) toteaa sovittelutilanteessa tekijän itsetunnon kohenevan vastuunottamisen myötä ja nuoren hoitaessa korvausvaateensa kunniallisesti (Nikula 2012, 88.) Larsson (2012) näkee sovittelutilanteen ja konfliktit ylipäätään oppimisen mahdollisuutena, jolloin voidaan rikkoa vanhoja ja toimimattomia vuorovaikutusmalleja (Larsson 2012,100.) Katusovittelussa korostuu ennen kaikkea kuntoutuksellinen ja kasvatuksellinen sekä voimakkaasti ohjaava ote nuoreen. Uusi työmuoto haastaa nuoren pohtimaan omien tekojensa merkitystä tuoreeltaan ja kohtaamaan vastapuolen saman pöydän ääressä muistuttaen, että kiinteistölläkin on ”kasvot” ja niiden töherrettyjen seinien tai lattioiden takana on ihan oikeita ihmisiä vastassa. Tilanne ei varmaankaan ole nuorelle millään lailla helppo kun mukana on vielä oma huoltaja sovittelijoiden ja kauppakeskuksen edustajien lisäksi.

Vertaissovitteluryhmästä nuoret saavat eväitä siihen, kuinka kohdata toinen saman kokenut nuori ja kuinka jatkossa voisi välttää hölmöilyjä julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa. Kaikilla nuorilla ei ole tietoa, kuinka puolijulkisissa tiloissa tulee käyttäytyä. Tämän vuoksi on tärkeää painottaa työn kasvatuksellista arvoa ja ohjaavaa otetta nuoriin. Erilaisten arvokeskustelujen kautta nuorille voidaan opettaa, miten käyttäytyään julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa; mikä on sallittua ja mikä kiellettyä. Keskustelussa voidaan tuoda esiin mahdollisia seuraamuksia, joita teosta olisi voinut seurata. Tämä on tärkeää, jotta nuorelle todella konkretisoituisi, mitä vahinkoa teosta olisi voinut syntyä ja kuinka suuret kustannukset teosta olisi voinut aiheutua.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Katusovittelumallille on selkeä tilaus ja nähdäkseni myös ”markkinarako” suomalaisessa yhteiskunnassa. Pilottivaiheessa toteutuneet 5 sovittelutapausta (erillinen liite) olivat jokainen onnistuneita ja niissä syntyi sovittelusopimus. Aina kaikissa sovittelutilanteissa sopimusta ei kuitenkaan synny, mutta se ei vähennä sovitteluistunnon arvoa. Tämä on hyvä pitää mielessä, ettei käy siten, että sovittelusopimus olisi itsestäänselvyys ja sovittelun itsetarkoitus. Lisäksi, vaikkei sopimusta syntyisikään, voi osallistuja kokea merkityksellisiä tunteita ja etenkin nuoren kohdalla voi olla havaittavissa henkistä kasvua.

Haasteita on toisinaan ilmennyt työaikajärjestelyiden osalta. Suurena haasteena voidaan pitää sitä, että nuoria kokoontuu Kampin keskukseen runsaasti koulujen loma-aikoina sekä pitkien pyhien aikoihin. Jalkautuvalle työlle olisi suurin tarve ja tilaus juuri noina aikoina, mutta mistä saataisiin rahat työntekijöiden palkkakulujen kattamiseksi esimerkiksi pyhinä? Nuorilla ei ole pyhien aikaan mitään paikkaa, missä olla kun nuorisotilatkin ovat suljettuna, eivätkä ne muutoinkaan tavoita kaikkia nuoria.

Havaintojeni mukaan malliin on oltu pääsääntöisesti tyytyväisiä. Vertaissovittelijakoulutukseen osallistuneet nuoret kokivat koulutuksen ensimmäisen tapaamisen positiivisena kun heidän ajatuksiaan siitä kysyttiin tapaamisen päätteeksi. Haastattelemani hankepääällikkö Turkan mielestä myös vanhemmat ovat ottaneet työmuodon positiivisesti suhtautuen vastaan (haastattelu 8.4.2013.) Vanhemmat ovat kiittäneet tällaisesta työmuodosta ja mahdollisuudesta hoitaa asiat tällä tavoin. Kampin järjestyksenvalvojien palaverissa on ollut kertaalleen esillä, kuinka ”ainutlaatuista palvelua” he ovat saaneet Aseman Lapset ry:n kanssa toteutuneesta yhteistyöstä. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa on sujunut hyvin.

Turvallisia aikuisia tarvitaan siellä, missä nuoret viettävät aikaansa. Uskon jalkautuvalla työllä, sovittelutapauksilla sekä nuorten välisellä ”viidakkorummulla” olevan tehokas vaikutus ilkeästä ehkäistäessä. Oman lisänsä työmuotoon tuo

vielä nuorille järjestetty vertaissovittelukoulutus, jonka uskon olevan usean nuoren mahdollisuus ja jonka avulla voidaan ehkäistä syrjäytymistä osaltaan. Katusovittelumallista hyötyvät kaikki. Nuorisotyön funktiot koskettavat myös muita kuin nuoria, jotka hengaavat kauppakeskuksessa. Funktiot voidaan ajatella myös nuorisotyön toimesta toteutettavana ”palveluksena” yhteiskunnalle. Lisääntynyt kontrolli kauppakeskuksessa ei olekaan välttämättä huono asia, sillä YLE Uutiset (6.5.2013) uutisoi, että Kampin kauppakeskuksesta poliisi on ottanut keväällä 2013 kiinni 11 aikuista, jotka ovat välittäneet nuorille päihteitä (YLE Uutiset, 6.5.2013.) Tämä on ehdottoman hyvä ja tätäkin puolta jalkautuva työmuoto on osaltaan pyrkinyt tarkkailemaan, sillä lainsäädännön mukaisesti päihteiden välittäminen alaikäisille on rikos. Lain taustalla on myös selkeä lastensuojelullinen näkökulma. Jalkautuvat työntekijät havainnoivat kauppakeskuksessa liikkuvia ihmisiä ja heidän tekojaan tehokkaasti ja jopa lähempää kuin järjestyksenvalvonta monitoriensa kautta, jolloin on mahdollista havaita myös päihteiden välittämistä alaikäisille. Tämä ei välttämättä tapahdu edes mitenkään salassa, sillä itsekkin jalkautuessani huomasin miehen, jonka kaikki alaikäiset tuntevat ja kerran näimme kun raha vaihtoi omistajaa kauppakeskuksen sisääntuloaulassa, joka herätti kyllä epäilyksemme asian suhteen. Poliisi on tarkkaillut ja valvonut myös nuorten päihteidenkäyttöä Kampin kauppakeskuksen ympäristössä samassa yhteydessä ja lastensuojeluilmoituksia oli jälleen tehty useampi, kaiken kaikkiaan 20 kappaletta (Aamuposti 7.5.2013, 4.)Tämän uutisoinnin perusteella jalkautuva työ on tarpeellista toteutettuna yhdessä eri alojen ammattilaisten kanssa moniammatillisessa yhteistyössä.

Katusovittelun ehdoton valtti on sen nopea puuttuminen tilanteisiin ja tästä hyötyy nuoren lisäksi moni muukin taho, kuten viranomaiset, joille se näkyy työ määrän vähentymisenä ja työtaakan keventymisenä. Perhe hyötyy asian nopeasta käsittelystä myös, sillä perhe voidaan ohjata muiden palveluiden pariin tarpeen vaatiessa nopeasti. Lisäksi esimerkkitapaukset (erillinen liite) osoittavat myös sen, että mallista voidaan joustaa ja sovittelu voidaan hoitaa tuoreeltaan kauppakeskusympäristössä ilman muodollisempaa sovitteluneuvottelua. Mallin joustavuus on myös katusovittelun etu, jonka ansiosta jalkautuvat työntekijät pystyvät nopeallakin tahdilla tarttumaan tarpeen vaatiessa ilmeneviin ongelmiin. Verkostojen luominen ja uuden mallin kokeilu ei olisi missään tapauksessa onnistunut uudessa ympäristössä kolmen kuukauden aikana, joka alun alkaen oli

Walkers-Hubu-bussin projektisuunnitelmaan kirjattu. Tällä pitkäjänteisemmällä työllä voinee saavuttaa parempia lopputuloksia. Aloittaessani kokonaisuutta Aseman Lapset ry:ssä pääsin mukaan verkostojen luomiseen ja näin kokonaisuudessaan sen, kuinka haastavaa on alkaa luomaan uutta toimintamallia ja miten siinä ilmenevät yllättävät ongelmat ja haasteet voivat uhata itse prosessia ja välillä koko toiminta tuntuu olevan vaakalaudalla ennen kuin se ehti edes käynnistyä kunnolla. Työ vaatii projektissa mukana olevilta työntekijöiltä paljon kärsivällisyyttä, pitkäjänteisyyttä ja epävarmuuden sietokykyä, sillä toiminta muovautuu kokoajan siitä saatavien kokemusten perusteella, eikä mikään tänään sovittu ole välttämättä samalla tavalla enää huomenna. Yhtenäisten työkäytäntöjen muokkautuminen ja juurtuminen uuteen ympäristöön ei näyttänyt olevan yksinkertaista ja helppoa, vaan siinäkin edettiin yrittämisen ja erehdyksen kautta ja toisaalta erilaisia työtapoja ja käytäntöjä rohkeasti kokeillen ja variaatioiden, mutta silti samalla ollen varovaisia.

Esimerkiksi livarin (2010) tekemästä rikossovittelulain arviointitutkimukseen haastattelemat useita eri ammattiryhmiä edustavat asiantuntijat ovat esittäneet sovittelun olevan erittäin toimiva ratkaisu alaikäisten kohdalla, joten sovittelun toimintamalli- ja ideologia sinällään sopivat nuorille (livari 2010, 35; 38;68). Ajattelun sovittelun olevan nuorille sopiva juttu, mutta ei missään nimessä helppo ratkaisu kun joutuu huoltajan läsnä ollessa tunnustamaan tekonsa tai typerän päähänpistonsa seuraukset jollekin ihmiselle. Työkorvaukset ovat varmasti nuorten kohdalla ”se juttu”, jolla heidät voidaan hyvin vastuuttaa teoistaan ja niillä on nuoren kannalta merkityksellinen hyöty paitsi kuntoutuksellisena myös kasvatuksellisena toimenpiteenä. Muistijäljen jälkeen mieltii ehkä vielä kerran ollessaan taas siinä tilanteessa, että tekisi mieli tehdä ilkivaltaa tai vaikka piirtää tagi seinään. Nuoret voivat oppia monia asioita oman tekemisen kautta. Korvausvaateiden hoito on siis varmasti mielekästä hoitaa konkreettisella tekemisellä ennemmin kuin rahallisten kustannusten valossa.

On hyvä ja tärkeää vastata huomattuun tarpeeseen siitä, että perinteiseen sovitteluun pääsyyn voi mennä liian pitkään, jotta sillä saavutettaisiin uusia rikoksia estävä vaikutus. Uusi toimintatapa voi myös osaltaan keventää sovittelutoimiston työtaakkaa kun tapauksia voidaan hoitaa myös muulla tavoin sovittelutoimiston ulkopuolella. Viranomaisten työtaakan keventyminen ja resurssien uu-

delleenjärjestely vaikuttavat hyvältä ratkaisulta, mutta se edellyttää toimivan verkostoyhteistyön, vuorovaikutuksen ja täyden luottamuksen taakseen. Uskon, että katusovittelulla voidaan saavuttaa vielä tulevaisuudessa jotakin innovatiivista ja suurta, mitä kukaan ei osannut ajatellakaan. Tutkimusten mukaan nuoret voivat tehdä tekonsa ajattelemattomuuttaan (Eskelinen 2005,24.) Tämän vuoksi näen sovittelun nuorille verrattain oikeudenmukaisena ratkaisuvaihtoehtona. Itse työllä korvattu tai muulla tapaa vastuullisesti hyvitetty teko kasvattaa nuorta tavalla, joka saa hänet pohtimaan kannattaako sama tehdä uudelleen. Nuorten porukoissa on usein kyse ”joukossa tyhmyys tiivistyy” - ilmiöstä, jolloin voidaan tehdä erittäin typerä asioita seurauksia sen kummemmin ajattelematta. Joku porukasta voi jopa yllyttää tekemään typeryyksiä. Tästä syystä ja näkökulmasta on tärkeää, että työssä korostuu kasvatuksellinen työote, jonka avulla voidaan konkretisoida nuorille sitä, mikä on sallittua ja mikä kiellettyä käytöstä julkisessa – ja puolijulkisessa tilassa.

Haastattelemani hankepääällikkö Turkan mielestä nuoret jaksoivat hienosti olla osallisina koko sovitteluneuvottelun ajan, vaikka ne olivat kestoltaan vähintään tunnin mittaisia. Nuorille on selkeästi jäsentynyt hyvä kuva katusovittelun käytännöistä: siellä kuunnellaan tuomitsematta, miksi tein jotakin typerää ja lopuksi suostun, tai olen suostumatta minulle ehdotettuihin vaatimuksiin. Osallisuuden kokemus on tärkeä tässä yhteydessä ja se, että pääsee osalliseksi oman asiansa käsittelyssä, on tärkeää myös nuoren ja hänen kehityksensä kannalta. Osallisuuden kokemus voi osaltaan kasvattaa nuoren itsetuntoa kun saa olla osallisen omassa elämässään ja mukana itseä koskevassa päätöksen teossa. Uskon, että katusovittelumallin vapaaehtoisuudella on osaltaan suuri merkitys siihen, kuinka nuori sitoutuu mallia noudattamaan.

Vertaissovittelun ideologia on hyvä ja varmasti toimiva tietyissä tapauksissa. On kuitenkin muistettava, että vertaissovittelijat eivät välttämättä sovellu kaikkiin sovittelutapauksiin ja heidän sovittelutyössä taustatukena on oltava kasvatustalon ammattilainen. Aseman Lapset ry:llä on käytössään hyvä materiaalipaketti vertaiskoulutuksen toteuttamiseen Friends-ohjelman kautta tulleen osaamisen ja kokemuksen, sekä norjalaisen käännöskirjallisuuden myötä. Koulutukseen voisi lisätä myös aiemmin esittelemäni Ben Furmanin yhteistyössä Tapani Aholan ja Harri Hirvihuhdan kanssa tuottama Vastuunportaat – toiminta-

mallin, jolla voidaan selkeyttää nuoren omia tuntemuksia sovitteluprosessiin ja vastuunottoon liittyen. Koulutuksessa voisi myös olla empaattisen kuuntelutavan harjoittelua, sillä sovittelutilanne rakentuu osapuolten kerronnalle ja tarinalisuudelle eli narratiivisuudelle. Poikelan (2010) mukaan onnistuneen restoratiivisen ohjauksen ydintä ovat aktiivinen kuuntelu ja taito esittää kysymyksiä, sillä ohjaajalle on välttämätöntä selvittää, mitä kussakin tilanteessa on tapahtunut (Poikela 2010, 237.) Näiden lisäksi ryhmälle voisi olla hyvä järjestää konkreettista toimintaa, kuten katsaus vierailun muodossa Kampin kauppakeskuksen valvomoon. Nuoret näkisivät konkreettisesti, kuinka kauppakeskuksen tiloja valvotaan. Uskon, että koulutukseen yhdistämällä esimerkiksi yhteistoiminnallisia menetelmiä yhdessä toiminnallisempien menetelmien kanssa, saadaan aikaan erittäin laadukas ja hyvä kokonaisuus. Vertaisryhmässä nuori voi peilata ja rakentaa ja peilata omaa identiteettiään ja itsetuntoaan suhteessa toisiin nuoriin. Tämä on nuoren kehityksen kannalta tärkeää ja jopa välttämätöntä. Samalla nuori saa kokemuksen, että kuuluu osaksi jotakin yhteisöä, jolla on myös merkittävä osa nuoren kasvussa omaksi itsekseen ja kehittämisessä yhteiskunnan jäseneksi. Yhteisöön kuuluminen voi olla suojaava ja merkityksellinen tekijä, joka ehkäisee osaltaan syrjäytymistä.

Katusovittelutoiminnassa voidaan nähdä elementtejä jokaisesta nuorisotyön neljästä funktiosta ja näiden lisäksi siihen liittyy paljon muitakin. Sosialisatiofunktion toteutuminen on käytännössä kasvatuksellisella otteella tapahtuvaa työtä. Sosialisatiofunktion tarkoituksena on siirtää arvoja ja normeja, käyttäytymistapoja – ja malleja uudelle sukupolvelle (Nieminen 2007, 23.) On tärkeää käydä arvokeskusteluja siitä, kuinka puolijulkisissa tiloissa käyttäytyään; mikä on sallittua ja mikä ei; mitä teosta voi seurata ja millaiset syyt siihen johtivat. Tämä sosialisatian elementti on läsnä vahvasti myös nuorten vertaissovittelukoulutuksessa, jossa nuoret saavat eväitä konfliktien hallintaan ja toisaalta perspektiiviä käyttäytymiseen puolijulkisissa tiloissa. Vertaisryhmä tarjoaa erinomaiset puitteet personalisaatiofunktiolle, joka tarkoittaa nuoren kasvua omaksi itsekseen; vastuuntuntoiseksi ja itsenäiseksi tarpeensa tunnistavaksi yksilöksi (Nieminen 2007,24.) Vertaisryhmässä nuori saa vapaasti olla sellainen kuin on ja hänet hyväksytään omana itsenään. On tärkeää, että nuoret kuuluvat osaksi jotakin yhteisöä ja tuntevat olevansa merkityksellisiä kyseisen yhteisön toiminnassa, sillä tämä osallisuus voi katkaista jo alkanutta syrjäytymiskierrettä tai

toimia syrjäytymistä ennaltaehkäisevästi. Etenkin vertaissovittelukoulutus saattaisi olla nuorisotyölle konkreettinen menetelmä, jolla voidaan mahdollistaa personalisaatiofunktion toteutuminen tukemalla nuorten kasvua ja kehitystä omaksi itsekseen. Nuoria voidaan myös tarvittaessa kannustaa, auttaa ja tukea erilaisilla yhteistoiminnallisilla - ja sosiaalisen vahvistamisen menetelmillä varsin laajasti. Vertaisuuden näkökulmaa hyödynnetään nuorisotyössä varsin vähän verrattuna esimerkiksi järjestötoimintaan, jossa potilasjärjestöjen toteuttama vertais-tuki on toiminnan ydinsisältöä. Vertaisuus tarjoaa nähdäkseni hyvät mahdollisuudet solmia esimerkiksi ystävyys-suhteita, sillä samankaltaiset kokemukset luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sovittelu- ja neuvottelutaitojen opettaminen nuorille vertaissovittelukoulutusta hyödyntäen on perusteltua, sillä niistä on hyötyä elämän haasteissa ja konflikteja kohdatessa.

Kompensaatiofunktion merkitys nuorisotyössä on kiistanalainen, sillä se on korjaavaa työtä, josta osa voidaan sysätä muiden tahojen hoidettavaksi (Nieminen 2007, 25.) Tämän funktion toteutumisesta voi perustella siten, että kohderyhmä on ilkeä tekevät tai muutoin erityistä tukea tarvitsevat nuoret. Resursointi ja allokointifunktio toteutuu katusovittelutoiminnassa siten, että viranomaisten resurssit kohdistetaan uudelleen. Tämä helpottaa jokaisen toimijan työtä osaltaan.

Näiden lisäksi on olemassa niin kutsuttu piilofunktio (eli kontrollifunktio), joka voidaan nähdä ja ajatella siten, että nuorisotyöllä puolijulkisessa tilassa on tarkoituksena kontrolloida nuorten oleilua näissä tiloissa. Osittain näin ehkä onkin, mutta näen katusovittelumallin olevan myös paljon muuta kuin nuorten hengaamisen kontrollointia kauppakeskustyössä. Juha Heiskanen toteaa opinnäytetyössään, että raja sosialisatiofunktion ja kontrollifunktion välillä on yksilö- ja tilannesidonnainen (Heiskanen 2012,52.) Heiskanen mukaan sosialisatio ja kontrolli kulkevat rinnakkain, jolloin niiden välinen raja-aita voi olla häilyvä (Heiskanen 2012, 37.) Luettuani Sirpa Tanin artikkelin (Alue & Ympäristö 2/2011), ymmärsin, että kontrollia voidaan toteuttaa useallakin eri tavalla myös kiinteistön taholta, jolloin on kyse jo laajemmasta ilmiöstä kuin pelkästään nuorisotyöllisestä kontrollifunktiosta. Tani tuo esiin, että nuoria on pyritty karkottamaan Kampin kauppakeskuksen ympäristöstä epäsuorin keinoin, kuten kastelemalla kiinteistön ulkoalueella sijaitsevat portaat ja poistamalla penkit suosituil-

ta hengailualueilta. Usea Tanin haastattelemista nuorista tuo esiin, että nyt nuoret joutuvat seisoskelemaan ja joku toteaa, että istua voi lattiallakin, sillä housut saa pestyä helposti (Alue & Ympäristö 2/2011). Tämä yhtälö vaikuttaa erittäin mielenkiintoiselle seurata kokonaisuudessaan, sillä Kampin kauppakeskukseen huhtikuussa 2013 luoduissa säännöissä on maininta, että lattialla saa istua, kunhan ei aiheuta häiriötä muille (Aseman Lapset ry 2013.)

Sirpa Tani toteaa, että nuorten mukaan syitä, miksi järjestyksenvalvonta ajaa heidät pois ovat nuorten suuri lukumäärä, meteli, kulkuväylien tukkiminen sekä liian äänekkäs nauraminen. Mielestäni on hiukan erikoista, että äänekkään naurun vuoksi nuoria ajetaan pois kauppakeskuksesta. Onhan se parempi, että he nauravat kuin itkevät. Onko kuitenkin nuorten turvallisempaa olla kauppakeskuksessa hengaamassa kuin jossain vaarallisemmissa paikoissa? Erittäin harvoin nuoret aiheuttavat tilanteita, joista on todellista haittaa kauppakeskuksen muille käyttäjille. Tani näkee kauppakeskukset mahdollisuutena nuorten oman ajan ja ympäristön haltuunotolle itsenäisesti ilman vanhempia (Alue & Ympäristö 2/2011,5).

Kiintoisana näkökulmana esiin nousi tekemäni havainto, että tekijöistä valtaosa on tyttöjä (esimerkkitapaukset erillisellä liitteellä). Opinnäytetyönään Kampin kauppakeskuksessa hengaavia nuoria syksyllä 2011 tutkinut Salla Malin(2012) teki havainnon, että tyttöjä hengaa kauppakeskuksessa hiukan poikia enemmän (Malin 2012, 37.)Tässä voi olla osasy, mutta mielestäni olisi syytä pureutua asiaan vielä syvällisemmin ja laajemmassa mittakaavassa; mistä se todella voi kertoa, että tytöt tekevät niin paljon ilkivaltaa Kampin keskuksessa? livari (1996) toteaa poikien tekevän rikoksia useammin kuin tyttöjen, mutta tyttöjen määrä rikosentekijöinä on kasvussa (livari 1996, 80.) Hengausympäristönä kauppakeskukset kiehtovat ehkä enenevässä määrin tyttöjä, jotka käyttävät niiden ”palveluita” (shoppailumahdollisuudet ja ravintolassa syöminen) poikia enemmänkin kuin siitä, että ilmiötä voidaan tarkastella tyttöjen lisääntyneen rikollisuuden ja ilkivallan näkökulmasta.

Katusovittelussa on tähän mennessä ollut lähinnä kiinteistöön kohdistuvia ilkivallan tekoja (erillinen liite). Tämä voi johtua siitä, että kaupat saattavat kokea pääsevänsä helpommalla soittamalla poliisin paikalle ja lisäksi kaikilla kauppiaila ei ole halukkuutta, tai muutoinkaan mielenkiintoa osallistua sovittelutoimin-

taan. Voihan tähän vaikuttaa myös se, ettei katusovittelua tunneta vielä riittävän hyvin kauppiaiden keskuudessa kun vastaavia tapauksia ei ole vielä ollut. Katusovittelulla voidaan vaikuttaa lähinnä kiinteistöön kohdistuneisiin ilkeisiin tekoihin, kuten töhryihin ja nuorten keskinäisiin nahinoihin ja kärhämiin, joiden selvittelyssä nuorisotyön ammattilaiset ovat paikallaan. Tähän lopputulokseen pääseminen vaati jo itsessään paljon luottamusta kauppakeskuksen kanssa tehtävään yhteistyöhön, jonka taustalla on avoimuus ja toimiva vuorovaikutus ja siihen on panostettava jatkossakin.

LÄHTEET

Asiantuntijahaastattelu:

Turkka, Heikki 2013 Walkers-Hubu-bussiprojektin projektipäällikkö, Löytävä Nuorisotyö- hankkeen hankepäällikkö, sosiaalikasvattaja. 8.4.2013. Kamppi, Helsinki.

Aamuposti 2013. Useita kiinni välitettyään päihteitä nuorille. Aamuposti (122) 7.5.2013.

Ahola, Tapani & Hirvihuhta, Harri 2000. Vääryydestä vastuuseen. Miten ohjata lapset ja nuoret ottamaan vastuu teoistaan? Opetushallitus. Helsinki: Paino-
rauma Oy

Aseman Lapset ry 2010. Walkers-Hubu-bussiprojektin jatkohanke 2011-2013 projektisuunnitelma 8.3.2013. Julkaisematon.

Aseman Lapset ry 2012. Norjassa tapahtuva katusovittelu – areena muutokseen ja sovinnontekoon. Power Point-esitys 8.4.2013. Julkaisematon.

Aseman Lapset ry 2013. Viitattu 8.4.2013

www.asemanlapset.fi

Brunila, Teuri 2010. Sovittelu – tie tulevaisuuteen. Teoksessa Sovittelu Ristiriitosten kohtaamisesta konfliktin hallintaan. Esa Poikela (toim.) Jyväskylä: PS-Kustannus, 23-43

Christie, Nils 1993. Kohti vankileirien saaristoa? Tampere: Tammer-Paino Oy

Eskelinen, Ossi 2005. ”Hermot vapautu ja tuli puhdas olo” Alle 15- vuotiaiden sovittelun käytännöt ja vaikutukset. Helsinki: Yliopistopaino. Viitattu 6.3.2013. <http://pre20090115.stm.fi/aa1114001442090/passthru.pdf>

Gellin, Maija 2006. Vertaissovittelumenetelmä osapuolina olleiden oppilaiden kokemana. Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Gellin, Maija, 2009. Koulusovittelulla riidoista ratkaisuihin. Haaste 4/2009. Viitattu 23.4.2013. <http://www.haaste.om.fi/1247668068926>

Gellin, Maija, 2010. Koulussa sopu sijaa antaa – vertaissovittelun tuloksia. Teoksessa Sovittelu Ristiriitosten kohtaamisesta konfliktin hallintaan. Esa Poikela (toim.) Jyväskylä: PS-Kustannus, 69-89

Harrikari, Timo 2004. Alaikäisyys ja rikollisuuden muuttuvat tulkinnat suomalaisessa lainsäätämiskäytännössä. Helsinki: Hakapaino. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 48.

Heiskanen, Juha 2012. Kasvatusta ja kontrollia. Puolijulkisen tilan nuorisotyö tekijöidensä kokemana. Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö. Viitattu 20.4.2013. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012112316127>

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uusitettu painos. Helsinki: Tammi.

- Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.) 2006. Nuorisorikollisuus, määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 66.
- Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.) 2006. Nuorisorikollisuus, määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 66. Viitattu 6.3.2013.
<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapty-pe=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheaderva-lue1=inline;%20filename=g0thcrdwjrw3am.pdf&SSURLscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1212929488703&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>
- livari, Juhani 1996. Osattomuudesta rangaistavaksi. Helsinki: Edita
- livari, Juhani 2010. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Helsinki: Yliopistopaino
- livari, Juhani(toim.) 2007. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Vaajakoski: Gummerus-kirjapaino. Viitattu 8.3.2013. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/a1bd510b-9824-4bb4-a131-12283c82cf13>
- Kivivuori, Janne 2006. Piilorikollisuuden tutkimus. Viitattu 6.3.2013
<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapty-pe=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=emi6cs8h.pdf&SSURLscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1212929763243&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>
- Koskela, Hille 2009. Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Helsinki: Gaudeamus University Press
- Kostiainen, Riikka, 2009. Restoraatio tarpeen myös vakavissa tapauksissa. Haaste 3/2012. Viitattu 6.3.2013.
<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Juttuarkistoaiheittain/Sovittelu/1347272928702>
- Kuokkanen, Katja; Pajuriutta, Satu & Toivonen Janne 2013. Nuoret saivat äkki-lähdön Kampista. Helsingin Sanomat 2.4.2013. Viitattu 4.4.2013
<http://www.hs.fi/kaupunki/Nuoret+saivat+%C3%A4kkil%C3%A4hd%C3%B6n+Kampista/a1364784077177>
- Laitinen, Ahti & Nyholm, Marja-Liisa 1995. Luvaton nuoruus. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Larsson, Liv 2012. Sovittelun taito. Suom. Marja Leena Toukonen. Helsinki: Basam Books
- Lyhytterapiainstituutti Oy 2013. Viitattu 8.4.2013
<http://www.kidsskills.org/fin/vastuunportaat/>

Malin, Salla 2012. Kamppi, nuorten olohuone. Nuorten hengailua Kampissa syksyllä 2011. Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Perustutkinnon opinnäytetyö. Viitattu 8.4.2013. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201202051923>

Mielenrauha Koulutuspalvelut Oy 2013. Viitattu 3.4.2013
<http://www.mielenrauha.com/palvelut/puhe-judo>

Nieminen, Juha 2007. Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76, 21-43.

Nikula, Irma 2012. Sovittelu interventiona nuorten rikoksiin Helsingissä. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin Yliopisto. Lisensiaatin tutkimus.

Nuorten Palvelu ry 2013. Viitattu 19.4.2013 <http://www.nuortenpalvelu.fi/etusivu>

Nuorten Palvelu ry 2013. Tiedote ” Kauppakeskukset ovat tärkeitä nuorten revii-rejä”. Viitattu 19.4.2013.

<http://www.nuortenpalvelu.fi/hankkeet?pageName=Kauppakeskukset%20ovat%20t%C4rkeit%C4%20nuorten%20reviirej%C4&page=showPage&pid=441&subpid=441&cols=1&pagetype=news>

Poikela, Esa (toim.) 2010. Sovittelu Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktin hallintaan. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Tani, Sirpa 2011. Oikeus oleskella? Hengailua kauppakeskuksen näkyvillä ja näkymättömillä rajoilla. Alue ja Ympäristö 2/2011, 3-6. Viitattu 9.5.2013

http://www.ays.fi/aluejaymparisto/pdf/aluejaymp_2011_2_s3-16.pdf

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos, THL 2013. Viitattu 13.4.2013

http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/osallisuus

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos, THL 2013. Viitattu 13.4.2013

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/aikuisten_sosiaalipalvelut/rikossovittelu

Van Gelder, Sarah 1998. The language of nonviolence. YES-magazine. Viitattu 3.4.2013. <http://www.yesmagazine.org/issues/rx-for-the-earth/837>

Vesikansa, Jussi 2012. Rikosten uhrin sovittelussa. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto. Pro gradu- tutkielma. Viitattu 5.3.2013

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/37811>

Viljamaa, Anne 2013. Nuoret saivat säännöt Kampin ostoskeskuksessa käyttäytymiseen. Helsingin sanomat 23.4.2013. Viitattu 25.4.2013

<http://www.hs.fi/kaupunki/Nuoret+saivat+s%C3%A4nn%C3%A4nn%C3%B6t+Kampin+ostoskeskuksessa+k%C3%A4ytt%C3%A4ytymiseen/a1366684094085>

Yle Uutiset 5.4.2013. Viitattu 6.4.2013

<http://areena.yle.fi/tv/1849683>

Yle Uutiset 6.5.2013. Viitattu 6.5.2013

http://yle.fi/uutiset/11_kiinni_alkoholin_valittamisesta_joukossa_alaikaisen_oma_aiti/6620416

Lait ja asetukset:

esitutkintalaki (30.4.1987/ 449) Viitattu 8.3.2013

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870449>

laki rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015) Viitattu 8.3.2013 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051015>

lastensuojelulaki (13.4.2007/ 417) Viitattu 8.3.2013

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

pakkokeinolaki (30.4.1987/450) Viitattu 8.3.2013

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870450>

rikoslaki (19.12.1889/39) Viitattu 8.3.2013

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

vahingonkorvauslaki (31.5.1974/ 412) Viitattu 8.3.2013

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1974/19740412>

LIITTEET

Liite 1: Asiantuntijahaastattelu Heikki Turkka, 8.4.2013

1. Miksi tarvitaan katusovittelua?
2. Mitä hyötyä nopeasta reagoinnista on? Hyötyykö siitä muutkin kuin nuori?
3. Miksi on tärkeää näkyä Kampin keskuksessa esim. jalkautumisen merkeissä?
4. Mitä ajattelet vertaisuuden lisäarvosta sovitteluun? (vertaissovittelukoulutus tulevaisuudessa)
5. Millainen työmuoto on katusovittelu?
6. Olet ollut mukana sovitteluissa. Miten nuorten vanhemmat ovat ottaneet asian vastaan? Toisaalta: Kuinka nuoret ovat käyttäytyneet sovittelutilanteissa?
7. Tai ylipäätään; mikä on vanhempien reaktio kun olet soittanut huoltajille, että heidän nuorensa on tehnyt tällaista ja tällaista nyt Kampissa?
8. Kuinka yhteistyö eri toimijoiden välillä katusovittelun osalta on käynnistynyt?
9. Millaisia haasteita toimintaan liittyy?